

סיקור תקשורתי של מעשי טרור: אירועים מדאיגים והצעה להנחיות

פרופ' רפאל כהן-אלמגור

סדרת אגרתא

במסגרת סדרת פרסומים זו של המכון מתפרסמות מספר פעמים בשנה עבודות מחקר בתחום התקשורת, החברה והפוליטיקה. עבודות אלה הן פרי מחקרים שנערכו במסגרת המכון או מטעמו. כמו כן יוצאים מאמרים שראו כבר אור בעיתונות המקצועית בתחום התקשורת בשפות זרות, כדי להביאם לידיעת הקהל הישראלי הרלבנטי, בנוסף לאקדמיה גם לציבור הפרופסיונלי והפוליטי וכן למתעניינים בתחומים אלה בקרב הציבור הרחב.

מכון חיים הרצוג לתקשורת חברה ופוליטיקה החל לפעול בתחילת שנת הלימודים תשס"ג – אוקטובר 2002, במסגרת הפקולטה למדעי החברה באוניברסיטת תל-אביב. המכון, הנושא את שמו של הנשיא השישי של מדינת ישראל, הוקם כדי לעסוק במחקר אקדמי בזיקה, בקשר ובהשפעות ההדדיות שבין התקשורת החברה והפוליטיקה. הוא נועד לשמש מקום מפגש של אקדמאים, חוקרים, עיתונאים, יוצרים, מבקרים חברתיים וקובעי מדיניות, השותפים להכרה בדבר המשמעות החברתית העמוקה שיש לתקשורת בימינו על החברה הפוליטיקה והתרבות ומבקשים ללמוד אותה, להבינה ולטייב אותה. ביסוד פעילותו עומדת ההכרה, כי מערכת תקשורת חופשית, יעילה ופרופסיונלית, הנהנית מאמון ציבורי, היא תנאי הכרחי לקיומה של דמוקרטיה בריאה ואפקטיבית. דווקא התנאים של אילוצים ביטחוניים בהם מצוייה ישראל, חופש הביטוי והזכות לדעת אינם מותרות אלא מהווים תנאי הכרחי לקיומה של הדמוקרטיה. המכון יזום ועורך מחקרים בתחום הזיקה שבין התקשורת לבין החברה והפוליטיקה, מקיים כנסים מדעיים בנושאים אלה ומשתף פעולה עם מכוני מחקר דומים בעולם. במסגרת זו מפרסם המכון מחקרים ופרסומים אחרים בכדי להשפיע על מקבלי החלטות. תחום פעולה שני של המכון הוא בקרב הקהילה הפרופסיונלית של עיתונאים ואנשי תקשורת, במטרה להגיע להבנה עמוקה יותר של בעיות הפרופסיה והזיקה שלה לדמוקרטיה. כמו כן עורך המכון ימי עיון, יזום דיונים ובירורים מקצועיים ומפגשים בינלאומיים של עורכים ועיתונאים. תחום פעולה שלישי של המכון מיועד לקהל הרחב ותכליתו לטפח אוריינות תקשורת: להגביר את הבנת התקשורת ודרכי פעולתה ולפתח מודעות ציבורית לחשיבות חופש העיתונות וזכות הציבור לדעת, לעודד את הקריאה הביקורתית של התקשורת ואת המעקב הביקורתי כלפיה.

הוועד המנהל של המכון:

פרופ' איתמר רבינוביץ
פרופ' שמעון ינקלביץ
פרופ' אינה וינר
גב' אורה הרצוג
ח"כ יצחק הרצוג
תא"ל מיכאל הרצוג

הוועדה אקדמית של המכון:

פרופ' אינה וינר
פרופ' חיים חזן
פרופ' תמר כתריאל
פרופ' אהרון קליימן
פרופ' דפנה למיש
פרופ' עמוס שפירא

ראש המכון:

פרופ' יורם פרי

סיקור תקשורתי של מעשי טרור: אירועים מדאיגים והצעה להנחיות

פרופ' רפאל כהן-אלמגור

חוברת מס' 5 | יוני 2006

המחבר

רפאל כהן אלמגור הוא המייסד והמנהל של המרכז ללימודי דמוקרטיה, ומרצה בחוג לתקשורת ובלמודי מידענות וספרנות באוניברסיטת חיפה. ב־1999–2000 היה פרופ' אורח ומלגאי פולברייט ע"ש יצחק רבין בבית-הספר למשפטים והמחלקה לתקשורת באוניברסיטת קליפורניה בלוס אנג'לס (UCLA), וב־2003–2004 היה עמית בכיר במרכז ללימודי מדיניות, ופרופסור אורח בבית-ספר ללימודים מתקדמים באוניברסיטת ג'ונס הופקינס. בעבר היה נציג ציבור במועצת העיתונות. עד עתה פרסם שלושה עשר ספרים, האחרון שבהם *The Scope of Tolerance* בו כלולה גרסה מוקדמת של מאמר זה, ראה אור בתחילת 2006. פרופ' כהן-אלמגור משלים עתה כתיבת ספר בשם **המלכוד הדמוקרטי** וספר שירה שני, **מסעות**.
ralmagor@soc.haifa.ac.il

תודות

המחבר מודה לפרופ' יורם פרי על שיתוף הפעולה, ולמר אלי דנקר על הסיוע היוצא מן הכלל במחקר.

תרגום מאנגלית: ד"ר עמוס כרמל

מכון חיים הרצוג לתקשורת, חברה ופוליטיקה

הפקולטה למדעי החברה

אוניברסיטת תל-אביב

תל-אביב 69978

טל' 03-6405866

פקס 03-6406545

Email: mherzog@post.tau.ac.il

www.tau.ac.il/institutes/herzog

© כל הזכויות שמורות

מכון חיים הרצוג לתקשורת, חברה ופוליטיקה

אוניברסיטת תל-אביב

מאי 2006

עיצוב: יעל כפיר ויעל ביבר, המשרד לעיצוב גרפי, אוניברסיטת תל-אביב

עיצוב השער: שמעון ריישר

תקציר

ב־40 השנים האחרונות היינו עדים לאירועי טרור רבים שסיקורם התקשורת היה בעייתי, חסר־אחריות, ועורר ביקורת ציבורית כמו גם את זעם הרשויות הרלבנטיות. מאמר זה מנתח את היחסים המורכבים שבין ממשל, כלי תקשורת וארגוני טרור. הוא בוחן בצורה מדוקדקת פעולות חסרות־אחריות של ארגוני תקשורת במצבי משבר בארצות־הברית, בבריטניה, בישראל, בקנדה ובגרמניה, ומצביע על הצורך בפיתוח מערכת הנחיות לסיקור תקשורת אתי ואחראי של טרור. לכאורה, הדעת נותנת כי במשולש הזה – של ממשל, כלי תקשורת וטרוריסטים – כלי התקשורת יתייצבו לצד הממשל במאבק נגד הטרור. אלא שסיקור האירועים מראה כי לא כך היו פני הדברים ברבים מן המקרים.

תפקידה של העיתונות אינו לדאוג לתוצאות הסיקור, אלא לומר את האמת ... ככל שאנו בעיתונות רוצים להיות פופולרים ואהובים, חשוב יותר שנהיה מדויקים והוגנים ... ויפלו השבבים באשר יפלו.

לארי גרוסמן, נשיא חטיבת החדשות, NBC
(Tusa, 1990, p. 550)

מבוא

במאה ה-19, ידיעות על פיגוע טרור בושינגטון היו מגיעות לירושלים רק כעבור מספר ימים. התפתחות תקשורת ההמונים שינתה באורח דרמטי את זירת הטרור ואת דרך התנהלותם של ארגוני הטרור. היום הטרוריסטים מודעים בבירור לכוחם של כלי התקשורת ומתמרנים אותם על-פי צורכיהם. הסיקור הנרחב שתקשורת ההמונים מעניקה לאירועים דרמטיים הביאה את הטרוריסטים להבנה כי "אי אפשר להיות מהפכן בלי טלוויזיה בצבעים: היא נחוצה לא פחות מהרובה" (Rapoport, 1988, p. 33; Weimann & Winn, 1994; Cordes, 1988). הטרוריסט הגרמני מיכאל (בומי) באומן כתב באיך הכול התחיל: "גילינו עניין רב בעיתונות. תמיד בדקנו איך העיתונים, בעיקר בברלין, הגיבו על הפעולות שלנו, ואיך הם הסבירו אותן, ובהתאם לכך הגדרנו את האסטרטגיה שלנו" (Gerrits, 1992, p. 48). באומן הסביר מדוע כלי התקשורת חשובים כל כך להצלחת הטרוריסטים: "באותו זמן כבר היינו בתוך הטרופ התקשורת... תמיד היה נפלא לתכנן את הפעולות האלה. היה מצחיק מאוד. כשהכול הסתדר על הצד היותר טוב, הייתה שמחה גדולה. היינו הולכים הביתה ורואים הכול בטלוויזיה. זה היה גדול" (Gerrits, 1992, p. 57). חלק מן החוקרים התעמקו בהבדל בין טרוריסטים ולוחמי חופש (Jackson, 1985; Weimann, 1988; Stohl, 1991; Simmons, 1990). ההבחנה הזאת משרתת את האינטרסים של הטרוריסטים המבקשים לטשטש את הדיון ולהשיג לגיטימציה ותמיכה ציבורית. הסנטור הנרי ג'קסון הפריך את הטענה שטרוריסט לדידו של האחד הוא לוחם חופש לדידו של האחר, באמרו:

אין לקבל את הרעיון ש"טרוריסט" עבור אדם אחד הוא "לוחם חופש" עבור האחר. לוחמי חופש או מהפכנים ראויים לשמם אינם מפוצצים או טובוסים שמסיעים לא-לוחמים; רוצחים טרוריסטים עושים זאת. לוחמי חופש אינם משתלטים על בית-ספר וטובחים את הילדים הלומדים בו; רוצחים טרוריסטים עושים זאת. לוחמי חופש אינם הורגים אנשי-עסקים תמימים, ואינם חוטפים גברים, נשים וילדים חפים מפשע ומחזיקים בהם כבני-ערובה; רוצחים טרוריסטים עושים זאת. זו חרפה שדמוקרטיות מרשות לקשר את המלה הנאצלת "חופש" עם מעשי טרור (מצוטט אצל Shultz, 1986, pp. 18-19).

הנחות היסוד של המחקר הזה מוגבלות לטרור בדמוקרטיות ליברליות, במקום שאנשים הם בני-חורין ויכולים לקדם את זכויותיהם וחירויותיהם בדרכים חוקיות. טרור מוגדר כאן כאיום באלימות או כשימוש באלימות נגד אזרחים למטרות פוליטיות, דתיות או אידיאולוגיות על-ידי יחידים או קבוצות, שמוכנים להצדיק את כל האמצעים על מנת להשיג את מטרותיהם. ההנחה הבסיסית היא שמשחק-סכום-אפס מתקיים בין טרור ודמוקרטיה: ניצחון האחד פירושו תבוסת האחר (Cohen-Almagor, 2005b). הדמוקרטיה צריכה לספק לאזרחים חלופות רבות לביטוי של שביעות רצון או להלנה על המדיניות החברתית. לקבוצות ולהתאגדויות פוליטיות יש אפיקים חוקיים להשגת מטרותיהם. טרור נתפס כלא-אנושי, לא רגיש לחיי אדם, אכזרי ושרירותי. מי ששומר על נייטרליות מוסרית ועל אובייקטיביות ביחס לטרור, ומי שמתייחס באהדה למעשי טרור בוגד באתיקה ובמוסר (Cohen-Almagor, 2005a).

כל הדואג לערכי היסוד של הדמוקרטיה – אי-פגיעה בזולת, וכיבוד הזולת – צריך לגנות במפורש את הטרוריסטים על מעשיהם (כהן-אלמגור, 1999א, 1999ב). טרור, על-פי הגדרתו, נוגד את ערכי היסוד האלה. התקשורת צריכה לדווח על פעולות טרור אבל העיתונאים העוסקים בדיווח הזה אינם רשאים לראות את עצמם כמשקיפים מנותקים; אסור שהם יסתפקו רק בהעברת מידע אמין על "מה שקורה" (Reese, 1990, p. 394). תחת זאת, מוטב שירגישו כי הם זכאים לחרוץ משפט מוסרי. שלילת הטרור בדמוקרטיות היא עניין אובייקטיבי. זו דרך נוספת להדגיש כי הטרור הוא התגלמות הרע במהותו (ראו Dworkin, 1996).

היחסים בין הטרוריסטים וכלי התקשורת הינם רגישים ביותר. דיבור חופשי ותקשורת חופשית – הנחוצים לתפקוד הדמוקרטיה – מספקים לטרוריסטים את הפומביות שבלעדיה אין הם יכולים להביא את מבצעייהם ומטרותיהם לידיעת הציבור. אדרבה, הדמוקרטיה היא הזירה הטובה ביותר לאלה שמבקשים להשיג את יעדיהם באמצעים אלימים. תנועות ויחידים אלימים מכירים את "המלכוד הדמוקרטי" – את העובדה שמימוש העקרונות המצויים ביסוד הדמוקרטיה ומאפיינים אותה עלול להביא לחורבנה. הללו מנצלים את הכלים הליברליים הזמינים כדי למצוא "שבילי זהב" (מנקודת מבטם) לקידום מטרותיהם מבלי לכבול עצמם לכללי החוק והסדר. תנועות ויחידים אלה היו נמחצים לאלתר אילו השתמשו בטקטיקה דומה במערכות אוטוקרטיות (לדיון נוסף, ראו Cohen-Almagor, 1999).

כלי התקשורת הואשמו בהיותם הידיד הטוב ביותר של הטרוריסט. וולטר לקויר הסביר כי אם הטרור הוא תעמולה באמצעות מעשה, הרי הצלחה של מערכה טרוריסטית תלויה באופן מכריע בכמות הפרסום שהיא מקבלת. המעשה הטרוריסטי לכשעצמו אינו ולא כלום; הפרסום הוא הכול (Laqueur, 1976, 1977; Schmid, 1992). דאולינג (Dowling, 1986) הרחיק לכת בטענו כי הטרוריסטים חבים את עצם קיומם לכלי התקשורת בחברות ליברליות. כלי התקשורת עוזרים לטרוריסטים לנצח על דרמה מחרידה, שבה הם וקורבנותיהם

ממלאים את התפקידים הראשיים, ויוצרים חיזיון של מתח וייסורים. במאמר הזה אראה כי כלי התקשורת לעיתים אינם מסתפקים בדיווח על אימי הטרור. הם נעשים לחלק ממנו, ומעצימים את הדרמה.

מספר מלומדים מדברים על "תיאטרון הטרור" (Weimann & Winn, 1994; Rubin & Friedland, 1986; Jenkins, 1975). בלב המטאפורה של התיאטרון נמצא הקהל. אנשי התקשורת דומים במקצת למבקרי תיאטרון טובים שמספקים מידע לציבור. יתר-על-כן, בדומה למבקרי תיאטרון טובים הם גם מפרשים את האירוע. נקודת המבט שהם מספקים באמצעות ההחלטה מה לדווח ואיך לדווח יכולה ליצור אקלים ציבורי של תמיכה, אדישות או זעם (Rubin & Friedland, 1986; Catton, 1978). הביצועים התיאטראליים של הטרוריסטים משרתים את הצורך שיש לתקשורת ההמונים למשוך קהל, ומכיוון שהתקשורת מבקשת לרתק את תשומת-הלב של הקהל, הסימביוזה הזאת מביאה ברכה לשני הצדדים (Jenkins, 1975; Schmid & de Graff, 1982). אבל טרור אינו תיאטרון. טרור נוגע באנשים אמיתיים, להם יש פחדים קונקרטיים, אשר רוצים להמשיך בחייהם בלי שיכפו עליהם להיות לקורבנות. הם משלמים מחיר הרבה יותר יקר מאשר דמי כניסה לתיאטרון, ובסיום המופע אין הם, ויחד עמם הציבור בכללותו, מוחאים כפיים למארגני מופע האימים.

טרוריסטים, כתבי חדשות, ומומחים לתקשורת שותפים להשקפה שהאנשים המופיעים בכותרות הם עתירי עוצמה. מי שמכניס את שמו לעמוד השער ומופיע בחדשות אלקטרוניות בזמני צפייה פופולריים (prime time) זוכה בכך בהישג פוליטי גדול. במאמצייהם להופיע בכלי התקשורת, הטרוריסטים המודרניים מבצעים מעשים שתואמים היטב את הגדרת החדשות של סוכנויות הידיעות: מעשים ייחודיים בעיתוי מדויק, כרוכים בדרמה רבה, שמשפיעים על חייהם של אנשים רבים (Dowling, 1986). גרבנר וגרוס (Gerbner & Gross, 1979) טענו שסיקור בכלי התקשורת מספק רעיון, מטרה, תחושה של זהות ציבורית, חשיבות ורלבנטיות. שום תנועה אינה יכולה לצאת לדרך בלי מידה של נראות. הדבר נכון במיוחד לגבי תנועה חלשה. במצב כזה, הגישה לכלי התקשורת יכולה להיות הנכס המשמעותי החשוב, לפעמים היחיד, שלה.

במרוצת ארבעים השנים האחרונות התרחשו אירועי טרור רבים שסיקורם בתקשורת היה בעייתי וחסר-אחריות, ועורר ביקורת ציבורית כמו גם את זעם הרשויות הרלבנטיות. הדיון להלן הוא ביקורתי בעליל. בעוד איני טוען שהתקשורת נהגה תמיד בחוסר אחריות בסיקור של פעולות טרור, למרבה הצער המדגם המוצג כאן אינו ממצה. מטרתי היא לנתח כמה מאירועי הטרור המדאיגים ביותר ולגזור הנחיות לסיקור מקצועי ואתי של מעשי טרור. אני מקווה כי ארגוני תקשורת יאמצו הנחיות אלה ויראו בהן נדבך הכרחי לסיקור אירועי טרור.

אירועים מדאיגים

סקר של 63 אירועי טרור בשנים 1968-1974, שנערך מטעם תאגיד ראנד, הראה שקיימת הסתברות של 100% כי אירועי טרור ישיגו פרסום רב (Bell, 1978). הסיקור התקשורתי של כמה מהאפיזודות האלה היה בעייתי מהבחינה האתית, משום שסייע לטרור או תרם להארכת האירועים האלימים. לקויר (Laqueur, 1987) מזכיר בעניין זה את 444 ימי השבי של הדיפלומטים האמריקנים בשגרירות ארה"ב בטהרן (1979-1980). בני הערובה שוחררו רק אחרי ששוביהם סחטו מהאירוע הסחטני את טיפת הפרסום האחרונה (ראו Larson, 1982; Friedlander, 1982; Altheid, 1982, 1985; Meeske & Javaheri, 1982; Schlesinger, 1981a). מתעוררת השאלה האם אנשי התקשורת הבינו באיזה מצב קשה הם העמידו את הנשיא קרט רת הם תיאררו חוזר ותאר את סבלם של בני-הערובה ובני משפחותיהם, או עת לחצו על הנשיא לפעול. הרמן והרמן (Hermann & Hermann, 1998) טוענים שעל כלי התקשורת מוטלת חובת אחריות כלפי הציבור בכלל ובני הערובה בפרט עת הם מסקרים אירועים סחטניים. בין היתר שומה עליהם להבחין בין דיווח אודות התפתחויות חדשות לבין שלהוב הסיפור וניפוח הדרמה. קבלה עצמית של הנחיות אתיות עשויה לחזק את רגישותם ביחס לתפקיד שהם ממלאים הן כמדווחים והן כמעצימים את הלחץ והעומס על הנשיא (לדיון נוסף, ראו Scanlon, 2001).

סיכון חיי אדם

ב-4 בפברואר 1974 חטפו טרוריסטים שהתכנו "צבא השחרור הסימביוזי" (SLA) את פטי הרסט, בתו של איל התקשורת רנדולף הרסט. הם הכריחו אותה להצטרף לקבוצה המהפכנית האלימה. מרלין בייקר, כתבת של תחנת הטלוויזיה KQED, פיתחה אובססיה ביחס לסיפור החטיפה. היא ועוזריה שיחקו ב"שוטרים וגנבים" עם ה-SLA; היא קיבלה על עצמה לבצע עבודה משטרתית, עקבה אחר חשודים, רדפה אחרי מכוניות, סיכנה חיי אדם. יחד עם מנהל החדשות שלה ג'ו ראסין היא צותתה לערוצי הקשר של FBI ופענחה את הצופן שלהם כדי להאזין לתשדורותיהם. ערב אחד חשבו בייקר ושניים מחבריה שהם ראו את אמילי האריס, חברה ב-SLA, עורכת קניות עם החבר שלה. השניים נסעו במכוניתם והכתבת פתחה במרדף פרוץ שסיכן את חיי הזוג, את חיי הרודפים ואת חייהם של עוברים ושבים. המרדף המסוכן הסתיים כשהזוג הנרדף עצר בתחנת משטרה, וזעק לעזרה. הכתבת הפנאטית טעתה. הצעירה לא הייתה חברה ב-SLA, וגם החבר שלה לא היה טרוריסט. הזוג החשוד ברח מבייקר משום שהשניים חשבו כי קבוצת רוצחים אותה חיפשה המשטרה מצויה במכונית הרודפת ומבקשת להרגם (Baker & Brompton, 1974). לא היה חסר הרבה שכך אכן יקרה. המרדף המסוכן כמעט הביא למותם. למרבה הפליאה, מרלין בייקר אינה מתביישת להתפאר באפיזודה הזאת, ואינה מודעת כנראה כהוא-זה להתנהגותה הלא-אחראית, הלא-מקצועית והלא-אתית. היא

מיהרה לפרסם ספר על מעורבותה הישירה בפרשת הרסט, שהגיע לחנויות הספרים מספר חודשים אחרי החטיפה, אפילו לפני שהרסט נמצאה ונעצרה (בספטמבר 1975), כה להוטת הייתה בייקר לפרסם את סיפורה. אין פלא שהספר מלא בנתונים לא־מדויקים, רווי תפיסות מוטעות ושגיאות בסיסיות (כמו, למשל, זהות מנהיג ה־SLA והסיבות שגרמו להרסט להצטרף לארגון הטרור המהפכני). אפילו השמות המהפכניים של כמה מחברי ה־SLA מופיעים בשגיאות.¹

היו מקרים שבני־ערובה נקלעו לסכנת חיים או נהרגו בגלל הרצון של עיתונאים לזכות בסקופ. במשך 45 ימי החטיפה של הנס מרטין שלייר בשנת 1977 סירבו רוב כלי התקשורת הגרמניים לשתף פעולה עם הטרוריסטים וצייתו להוראות השלטונות. הם נמנעו מלדווח על כל התפתחות בפרשה הטרגית. בה־בעת היו מספר הפרות של האפלה התקשורתית הזאת. המגזין דר שטון דיווח ב־19 בספטמבר 1977 כי הממשלה איתנה בהחלטתה לא להיכנע לתביעות הטרוריסטים, אך יש שמועות שהיא פתחה במשא־ומתן מדומה על מנת להרוויח זמן. דיווח זה עלול היה לסכן את חייו של שלייר. כשהחוטפים ראו שהממשלה מסרבת לשאת־ולתת, הם פנו לבנו של שלייר, שהיה מוכן לשלם 15 מיליון דולר תמורת שחרור אביו. סוכנות הידיעות הגרמנית DPA גילתה זאת ואף ציינה את מועד העסקה והמקום שבו תתבצע. מאות עיתונאים הציפו את מלון אינטרקונטיננטל בפרנקפורט. הטרוריסטים, כמובן, לא ביצעו את העסקה וכעבור ארבעה ימים התגלתה גופת שלייר (Horchern, 1987). באוקטובר 1977 נחטף מטוס לופטהנזה והונחת במוגדישו. קברניט המטוס, יורגן שומן, העביר מידע חיוני למגדל הפיקוח בדבר המתרחש במטוס באמצעות מערכת הקשר. כלי התקשורת שידרו את דבריו מבלי לקחת בחשבון כי הטרוריסטים עלולים לשמוע את השידור. כך אכן קרה. הם שמעו את השידור ומנהיגם, זוהר יוסוף אקצ'ה, רצח את שומן וזרק את גופתו אל מחוץ לתא הטייס למסלול הנחיתה (Laqueur, 1982; Schmid & de Graaf, 1982).

גם סיקור החטיפה של המטוס למוגדישו בטלוויזיה הישראלית היה בעייתי. יחידה גרמנית מיוחדת למלחמה בטרור, שהוקמה לאחר הרצח של אחד־עשר הספורטאים הישראלים במשחקים האולימפיים במינכן ב־1972, שחררה את הנוסעים במבצע נועז בליל 18 באוקטובר, 1977. הקשב מיכאל גורדוס הצליח לאתר את התדר של הכוח הגרמני במהלך ההכנות להשתלטות על המטוס ודיווח על ממצאיו לעורך החדשות חיים יבין, אשר החליט לשדר ידיעה בעניין זה, תוך התעלמות מבקשותיו של גורדוס לחכות עד לאחר ההשתלטות על המטוס. הוא עשה זאת בתשע בערב, כחמש שעות לפני ההתקפה, שנועדה להיפתח בשתיים לאחר חצות. יבין התעקש לשדר את הידיעה, מבלי שייטן את הדעת להשלכות המסוכנות של שידור טרם הפריצה למטוס והאפשרות כי המידע יועבר לטרוריסטים במוגדישו.²

אירוע חטיפה אחר התרחש ב־22 בנובמבר 1974, כשארבעה טרוריסטים השתלטו על מטוס בריטיש אירווייז, ודרשו לשחרר 13 טרוריסטים הכלואים בבתי כלא במצרים ושניים הכלואים בבתי כלא בהולנד. שלטונות מצרים הודיעו כי הם

משחררים את הטרוריסטים המבוקשים ומטיסים אותם אל החוטפים, אלא שבשלב הזה גילה אחד הכתבים שמדובר בהודעה כוזבת ואין אסירים משוחררים במטוס המצרי. החוטפים ששמעו את הדיווח של הכתב הוציאו להורג בנקאי גרמני, אחד מבני־הערובה (Schmid & de Graaf, 1982).

התנהגות לא־בוגרת ולא־אחראית של כלי התקשורת התגלתה במהלך המצור שהחל ב־30 באפריל 1980, לאחר ששישה טרוריסטים, חברים ב"קבוצת הקדוש מאהילאדין א־נאצר", תנועה של מתנגדי חומייני בערביסטן, השתלטו על שגרירות איראן בלונדון.³ הטרוריסטים תפסו 26 בני־ערובה, ותבעו לשחרר 91 מיליטנטים ערבים שהוחזקו במאסר באיראן, וכן להטיס אותם עצמם ואת בני־הערובה שלהם ליעד לא־מוגדר אל מחוץ לבריטניה. הם צירפו לכך איום לפוצץ את השגרירות ולהרוג את בני־הערובה אם תביעותיהם לא תיענינה בתוך 24 שעות (Blanche, 1980b; Six Days of Waiting, 1980). במהלך המשא־ומתן לחצו השלטונות על הטרוריסטים לשחרר מספר בני־ערובה, והם אכן הסכימו לכך. הם עמדו לשחרר בני־ערובה נוספים כאשר שמעו ברדיו שהמשטרה שינתה את הערכותיה ביחס למספר החוטפים החמושים בתוך השגרירות. בדיווחים קודמים דובר על שלושה חוטפים חמושים ועכשיו נאמר שהיו שישה. "תראה מה קורה כשאני משחרר בני ערובה," אמר מנהיג הקבוצה לאחד מבני־הערובה (Cramer & Harris, 1982, p. 96). בן הערובה המשוחרר הבטיח ששום דבר מהודעתו לא יפורסם (Cramer & Harris, 1982) ובכל זאת הגיע מידע חיוני לכלי התקשורת. ההדלפה והדיווח האלה חיבלו במאמצים להביא לשחרור בני־ערובה נוספים והיו עלולים להביא את הטרוריסט הזועם לפגוע בבני־הערובה שהחזיק.

ב־10 במארס 1977 השתלטה קבוצה של מוסלמים חנאפים על שלושה בניינים (משרדי ארגון "בני ברית", המרכז האיסלמי העירוני, ובניין של הממשל) בלב הבירה האמריקנית וושינגטון. זירת האירוע הייתה מושלמת מנקודת הראות של הטרוריסטים ותפיסת בני־הערובה הפכה מיד לאירוע תקשורתי גדול.⁴ כתבים מכל רחבי ארצות־הברית נאספו בווינגטון. תחנות טלוויזיה ורדיו קטעו את שידוריהן כדי לספק לצופים ולמאזינים דרמה בזמן אמת מהמצור שנמשך 39 שעות. רוברט א' דובקין מסוכנות "אסושיאייטד פרס" שאל את המנהיג החנאפי חמאס עבדול חאליס אם הוא קבע מועד סופי לפקיעת האולטימטום שלו, משום שמועד כזה לא הוזכר (Excerpts from Khaalis interviews, 1977; ראו גם Weisman, 1978). המומחים לביטחון חשבו כי העדרו של מועד כזה היה סימן מעודד, שכן הוא העיד על חוסר רצונו של חאליס לפגוע בבני הערובה. למרבה המזל היה חאליס שקוע בטרוריקה שלו ולא שם לב לשאלה הנמהרת.

בנוסף, כתב רדיו גרם לחאליס לסמן 10 בני־ערובה שיוצאו להורג לאחר שהסביר למנהיג החנאפי שהמשטרה מנסה להוליכו שולל. כדי להרגיע את חאליס נאלצה המשטרה להרחיק את הצלפים שהעמידה בבניינים הסמוכים. בן־הערובה אלן גריפ זכר שידור שדיווח על הצבה של סולם כבאים מחוץ לבניין הממשל ועל שוטרים

שטיפסו בסולם הזה. מדברי הכתב השתמע כי השוטרים עומדים לפרוץ לתוך החדר שבו הוחזקו בני-הערובה. "אחד החוטפים החמושים התחיל להשתולל. הוא צעק, 'תגידו למשטרה שתסלק את הסולם או שנתחיל לפוצץ אנשים'" (Weisman, 1978, p.5). הכיסוי הבלתי-אחראי הגביר את המתח, כאילו המצב לא היה חמור דיו. אחת התביעות של הטרוריסטים הייתה להפסיק הקרנה של סרט שנקרא מוחמד, שליח אלוהים, שנראה לחנאפים כחילול קודש. הקרנת הבכורה של הסרט נערכה ב-9 במארס 1977 באולמות בניו יורק, אבל נפסקה לאחר שהמשטרה העבירה דרישה בעניין זה לחברת ההפצה "יונייטד ארטיסטס" (Hanafi Muslim bands, 1977). תחנת הטלוויזיה WTTG בווינינגטון הקרינה קטע בן ארבעים שניות מהסרט, שהיה עשוי לספק את סקרנות הצופים אבל בה בעת היה עלול לסכן את בני-הערובה. צופים רבים, אשר הבינו את הסכנה הגלומה בשידור הקטע מהסרט טוב יותר ממנהלי התחנה, התקשרו לאולפן והביעו את דאגתם לנוכח הגברת הסכנה לחיי בני-הערובה (Schmid & de Graaf, 1982; Shales & Carmody, 1997). יתר-על-כן, כשהנושאים-זונתנים מטעם המשטרה ניסו לרכוש את אמונם של הטרוריסטים שאל עיתונאי בתוכנית ראיונות טלוויזיונית את החנאפים: "איך אתם יכולים להאמין למשטרה?" ("Crisis cop raps media", 1977). נראה היה כאילו הטרוריסטים וכלי התקשורת כרתו ברית נגד המשטרה.

בניגוד לאפיזודות המדאיגות לעיל אני רוצה לשבח את הווינינגטון פוסט ואת הניו יורק טיימס על התנהגותם בפרשת "האונאבומבר". במקרה זה עמד השיקול של הצלת חיים בראש מעייני העורכים. תיאודור ג' קזינסקי, אשר כונה על ידי ה-FBI "אונאבומבר" מכיוון שבחר לתקוף בעיקר עובדים בכירים באוניברסיטאות ובחברות התעופה, הרג ב-16 התקפות בין מאי 1978 לאפריל 1995 שלושה בני-אדם ופצע 23 נוספים. ביוני 1995 הוא דרש מהניו יורק טיימס ומהווינינגטון פוסט לפרסם קול קורא בן 35,000 מלים בדבר הצורך במהפכה תעשייתית וטכנולוגית. אם שני העיתונים ייענו לדרישתו, כך הבטיח, הוא יימנע מפיצוצים נוספים בעתיד. לכך נוספה גם דרישתו לפרסם עוד שלוש הודעות שנתיות. השלטונות הפדרליים, כולל שרת המשפטים ג'נט רינו, הפצירו בעיתונים להיענות לבקשה. ואכן, לאחר שהעניין נשקל במשך שלושה חודשים, הסכימו שני העיתונים לפרסם את כתב-היד הארוך שהועבר אליהם. דונלד א' גרהם, המו"ל של הווינינגטון פוסט, וארתור א' סלצברגר, המו"ל של הניו יורק טיימס, הסבירו כי הם החליטו ביחד לפרסם את המסמך "מטעמים של ביטחון הציבור"⁵.

קזינסקי היה טרוריסט קשוח. ה-FBI ניסה ללכדו במשך שנים רבות ללא הצלחה. בכל השנים הרצחניות האלה הוא לא יצר אפילו מגע אחד להסביר את פעילותו הקטלנית. פתאום הוא עשה זאת וה-FBI חשב שהקוראים אולי יזהו את האידיאולוגיה ואת הסגנון המיוחדים של האיש ויספקו רמזים לתפיסתו.⁶ הרקורד של הרוצח הסדרתי הוכיח את רצונו ויכולתו להרוג. איומיו היו אמינים וההתנייחות אליהם הייתה במלוא הרצינות. חיי אדם היו מוטלים על הכף, וכך, אחרי

התייעצות עם השלטונות, קיבלו שני העיתונים את ההחלטה המקצועית והאתית הנכונה ופרסמו את המניפסט האמור. ואכן, קורא אחד, דייוויד קזינסקי, אחיו של ה"אונבומר", זיהה את הרעיונות ואת הסגנון של הרוצח והוליך את ה-FBI אל הבקתה המבודדת של קזינסקי במונטנה, הרחק מהטכנולוגיה ומבני-אדם (Duffy et al., 1996; McFadden, 1996; Lavelle, 1997; Chase, 2003). לאחר חקירות שנמשכו 18 שנה, נתפס האיש המבוקש ביותר על ידי ה-FBI. אנשים רבים, במיוחד בחוגי האקדמיה והתעופה בארצות-הברית, נשמו סוף סוף לרווחה.

באותה תקופה היו בתקשורת שהביעו דאגה כי לאחר ששני העיתונים האמריקניים החשובים נכנעו לסחיטה טרוריסטית ומימנו את הפרסום היקר של ה"אונבומר" נפתחה הדרך לסחיטות נוספות.⁷ אבל טיעון "המדרון החלקלק" לא התמשך. אך פעם אחת לפני האירוע הזה, בשנת 1976, הווינינגטון פוסט, הניו יורק טיימס, השיקו טריביון, והלוס אנג'לס טיימס פרסמו הודעה של לאומנים קרואטים שחטפו מטוס בדרכו לשיקגו ואיימו להרוג את 92 הנוסעים. החוטפים נכנעו אחר-כך בפאריס בעקבות אולטימטום מהשלטונות. נכון לעכשיו, עיתונים לא נכנעו לסחיטות נוספות של טרוריסטים שדרשו לפרסם את רעיונותיהם.

שיבוש פעילויות ממשלתיות

לצד הימנעות מפרסום מידע שעלול לסכן חיי אדם, שומה על כלי התקשורת לאמץ את ההנחיה שלא לשבש פעילויות ממשלתיות המיועדות לסכל ולבלום טרור. במהלך החטיפה של פטי הרסט, פרסם ג'ון ברייאן, המו"ל של עיתון קטן ושמו הפניקס, מכתב ארוך ומבולבל שקיבל לדבריו מה-SLA בתשובה לבקשתו להתקשר אתו. זו הייתה תרמית. ברייאן כתב את הקומוניקט בעצמו. מסתבר שדאג לרווחים העיתונאים האנוכיים שלו הרבה יותר משדאג לחייה של פטי הרסט. צריך היה להעמידו לדין בגין חבלה בחקירה המשטרתית (Baker & Brompton, 1974). חברי ה-SLA היו כה אסירי תודה על ההכרה והפרסום להם זכו כתוצאה מן התרמית, עד שכעבור זמן-מה גמלו לברייאן בכך ששלחו דווקא לעיתון הקיקיוני שלו את הודעתם הבאה (Hearst & Moscow, 1982).

רשת NBC גרמה נזק גדול במשבר טהרן כאשר דיווחה בימים הראשונים לאחר תפיסת בני-הערובה על שיגור שני שליחים אמריקנים לאיראן. הידיעה שודרה למרות התנגדות הממשל, וכעבור זמן קצר הודיע האייתוללה חומייני שטהרן מסרבת לקבל את השליחים (Sick, 1998). ב-NBC לא הבינו שמדובר בסיטואציה עדינה וכי הרשת חייבת לשתף פעולה עם הממשל בעניינים רגישים כאלה, עת חיי אדם מוטלים בכף. במקום לשתף פעולה עם השלטונות האמריקנים, רשת הטלוויזיה יצאה להתחרות בהם, כדי להוכיח את "עצמאותה".

אפיזודה בעייתית נוספת נגעה לסיקור התקשורת הנרחב ביותר של חטיפת מטוס TWA 847 לביירות ב־14 ביוני 1985. ארצות־הברית פנתה לוועד הבינלאומי של הצלב האדום (ICRC) ב־24 השעות הראשונות לאחר החטיפה על מנת לארגן חילופים של הנוסעים והאסירים. אבל מכיוון שהעיתונות, הרדיו והטלוויזיה דיווחו כי צבא ארצות־הברית שיגר למזרח התיכון יחידה של כוח דלתא למלחמה בטרור, עזבו הטרוריסטים את אלג'יריה והנחיתו את המטוס בביירות, בה התכנון וההוצאה אל הפועל של מבצע החילוץ האמריקני היה מסובך הרבה יותר (Ottaway, 1985). לגינוי מיוחד היה ראוי הדיווח המפורט של הטיימס הלונדוני: "מדווחים שארצות־הברית שיגרה למזרח התיכון יחידת קומנדו שמוכנה להסתער על המטוס החטוף בשעת הצורך ... השמועה אומרת שהיחידה היא חלק מכוח מחץ מובחר המונה כמה מאות לוחמים ... קיימת אפשרות שלוחמי הקומנדו, הידועים כיחידת דלתא, נשלחו לנושאת המטוסים אנטרפרייז, הנמצאת עתה במערב הים התיכון" (Binyon, 1985, p. 4).

עיתונים אמריקנים פרסמו גם ספקולציות נמהרות, לא־מקצועיות ולא־אתיות על תנועות צבא ועל שימוש אפשרי בכוח צבאי. למשל, הניו יורק טיימס פרסם את הקטע הבא: "מדווחים שארצות־הברית שלחה יחידת קומנדו למזרח התיכון כדי שתהיה מוכנה להסתער על מטוס טרנס וורד איירליינס אם יוחלט שיש צורך בכך" (Gwertzman, 1985, p. 1), ו"יש דיווחים על לוחמים מיחידת קומנדו אמריקנית הנקראת כוח דלתא שיצאו בשבת מבסיס בפורט בראג, בצפון קרוליינה, ליעד באזור המזרח התיכון" (Berger, 1985, p. 1). הלוס אנג'לס טיימס כתב: "כוח דלתא, יחידה למלחמה בטרור, שוגר למזרח התיכון, כנראה לבסיס בקפריסין" (Kempster & Irwin, 1985). הדעת נותנת שהדיווחים האלה ודיווחים אחרים המריצו את הטרוריסטים להחליט להטיס את המטוס בין ביירות לאלג'יר, וכן להוריד בני־ערובה מהמטוס בגלל פחדים מהתערבות צבאית (Pentagon bars reports, 1985).

בעקבות הדיווחים המאוד־בולטים על תנועות כוח דלתא, החליט הפנטגון לסטות מהנוהל הרגיל של אישור פרסום מיקומן של יחידות צבאיות, ולאסור על כל דיווח בנוגע לפריסה של כוחות אמריקניים. דובר הפנטגון, מייקל א' בארץ', אמר: "נראה שהכבוד שרוחשים לתסריטים של 'שושלת' ו'דאלאס' לעונה הבאה גדול יותר מזה שניתן לתוכניות החירום של ארצות־הברית ... כמה סוכנויות ידיעות עושות כמיטב יכולתן לדווח מראש על תוכניות החירום של ארצות־הברית ולסכל אותן בכך" (Pentagon bars reports, 1985). בחוכמה לאחר מעשה, אנו יודעים כי גם לבני־הערובה וגם לחוטפים הייתה גישה נרחבת לכלי התקשורת. עיתונאים צריכים להיות מודעים לתוצאות הדיווחים שלהם, במיוחד בזמנים שחיי קורבנות חפים מפשע מצויים בסכנה.

אחת התביעות של המנהיג החנאפי עבדול חאליס הייתה למסור לו את האנשים שהורשעו ברצח בני משפחתו ואת שותפיהם. האיש שנשא־זנתן אתו התחמק בטענה שאינו יודע את מקום הימצאם של המבוקשים, ואז בא כתב והדליף בלא

משים שאחד מהם נמצא בווינגטון. לא זו בלבד שהמידע הזה חיזק את עמדתו של האליס בתהליך המשא-ומתן, הוא גם ערער את היחסים שהנושאים-ונותן מטעם הממשל ניסה לבנות עם האליס (Alexander, 1981; Deitch, 1999; Schmid & se, 1982; Graaf, 1982; Herbers, 1977). ראו גם (Herbers, 1977).

לאחר שחרור בני-הערובה, אמר אחד מהם על כלי התקשורת: "הם רעל. לא אכפת להם מאיתנו. הם היו שמחים אילו היינו מתים כי זה היה עושה סיפור יותר גדול." ברערובה נוסף אמר: "העיתונים מחפשים דם והרס. העיתונים אוהבים מחלות וסטיות" (Schmid & de Graaf, 1982, p. 78). הווינגטון פוסט דיווח: "בעלה של בת-הערובה הכניס לצלם אגרוף בפרצוף ואשתו הבוכייה צעקה על העיתונאים, 'חיות! חיות!' (Shales & Ringle, 1977, p. B1).

הלל לטרוריסטים

אסור לכלי התקשורת להלל טרור. כאמור לעיל פטרישיה הרסט נחטפה על ידי ארגון טרור קטן ושמו צבא השחרור הסימביוזי. החוטפים דרשו שכלי התקשורת יפרסמו את ההודעות שלהם במלואן וכלי התקשורת הסכימו; באופן הזה הגדילה התקשורת את הפרשה מעבר לכל פרופורציה וסיפקה סיקור המוני סנסציוני ששירת את צורכי הפרסום של הארגון הקיקיוני. יונה אלכסנדר (Alexander, 1981) טען כי ההיבט המדאיג ביותר של הפרשה היה שכלי התקשורת נתנו לקבוצה קטנה של עבריינים עלובי נפש דימוי של רובין הוד, והפכו אותה לתנועה ידועה בכל העולם כגורם רב עוצמה המציג לשלטונות בעיה עמה התקשו להתמודד.

במהלך החטיפה של TWA 847 לביירות ב-14 ביוני 1985, היו בני-הערובה שזעמו על שיתוף הפעולה בין הטרוריסטים לרשתות התקשורת האמריקניות. הם כינו את ABC "תאגיד השידור של אמל" (Amal Broadcasting Corporation), על שם המיליציה החוטפת) ואת NBC "תאגיד נביה ברי" (Nabih Berri Corporation), על שם המנהיג השיעי). מדי בוקר בבוקר, עד תום הפרשה ב-30 ביוני, היה מגיש החדשות של ABC מתקשר מניו יורק לנביה ברי כדי לשוחח עמו אודות הסיפור שישודר באותו יום. הוא היה מבקש לדבר עם בני-הערובה, וכאשר נענה בסירוב היה מראיין את ברי עצמו. לא הייתה סיבה טובה להזמין את ברי להופיע בקביעות ברשת הטלוויזיה ולחזור ולשדר את תביעותיו. אין ספק שבדין הבין כי דעת הקהל תלחץ לעשות עסקה כדי להציל את בני-הערובה, אפילו במחיר גבוה. אבל לא היה שום צורך לספק לו במה מוגזמת כזאת (Klaidman, 1985). בן-הערובה אמריקני אחד אמר על כך: "יכול להיות ש-ABC ארגנה את החטיפה שלנו כדי לשפר את הרייטינג שלה" (Brown, 1990; Atwater, 1991; Schmid, 1989; Weimann, 1987; Weimann, 1987; Laqueur, 1987; & Winn, 1994). ב"חדשות הערב" של CBS הוקדשו לחטיפה כמעט שני שלישים מזמן האוויר של המהדורה (Martin & Walcott, 1988).⁸

סיקור סנסציוני

מתחילת שנות התשעים נחשפה ישראל לשורה ארוכה של פיגועי התאבדות אכזריים ועקובים־מדם. תופעת הרוצחים המתאבדים החלה ב־16 באפריל 1993, במסעדה ליד מחולה בבקעת הירדן. מאז ועד ינואר 2006 נרשמו 176 פיגועי התאבדות. במהלכם נהרגו 703 אנשים ונפצעו 4559.⁹

בתשוקתם לסקר את כל ההיבטים של הפיגועים הללו כלי התקשורת שימשו כבמה וכרמקול לטרוריסטים, והגבירו את השפעת אכזריותם המחרידה. לידיעות אחרונות ולמעריב לא היה בתחילה ניסיון רב בסיקור פיגועי התאבדות והם שיחקו לידי הטרוריסטים, ולמעשה העמידו את עמודיהם לשירות אויבי ישראל. לאחר כל פיגוע התאבדות, העמודים היו מלאים בסיפורים מפורטים ובתמונות מחרידות שצולמו מיד אחרי הפיגועים ושפגעו במידה רבה בפרטיות הקורבנות. הכותרות זעקו: "מדינה בפחד", "מדינה בהלם", ולוו בתמונות רבות של נשים מוכי אימה והלם. דומה שאף עורך בכיר לא עצר לרגע לחשוב ולשאול עצמו מהי המטרה שהעיתון משרת עת הוא מקדיש את רוב העמודים, לפעמים את כל עמודי החדשות, להתקפה האכזרית של היום הקודם בדרך סנסציונית וגראפית אשר כזאת. הסיקור לא הרגיע את הציבור ולא התייחס בכבוד לקורבנות; ההפך הוא הנכון. איני טוען שכלי התקשורת צריכים להימנע מדיווח על אירועים כאלה. ברור שהם צריכים לדווח, אבל בדרך פחות מוגזמת וסנסציונית, ועם הרבה יותר מחשבה. עורכים היו צריכים להביא בחשבון אמות־מידה של כמות סיקור, הגינות, וטעם טוב בבואם להחליט איך לסקר פיגועים כאלה.

כך לדוגמה: ב־19 באוקטובר 1994 התפוצץ מחבל מתאבד בתוך אוטובוס ברחוב דיזנגוף, בלב תל־אביב, הרג 22 אנשים ופצע רבים אחרים. הכותרת הראשית של ידיעות אחרונות למחרת דיברה על "מדינה בהלם ובזעם" (20 באוקטובר 1994, ע' 1). מתחת לכותרת הופיעה תמונה בולטת של "אוטובוס המוות" זמן קצר לאחר פיגוע ההתאבדות ובתוכה גופת הנהג צלאח עובדיה. מתחתיה שלוש כתבות שהן דעות: נחום ברנע "לרבין אין פתרון"; חיים חפר "דיזנגוף שותת דם"; מאיר שלו "עשו שלום, לא אהבה" בצד שמות שבעה הרוגים שזוהו עד אותה עת. כל עמודי החדשות, 28 במספר, הוקדשו לאירוע העקוב־מדם, ובכל אחד מהם הייתה כותרת רצה: "מרחץ דמים בדיזנגוף".

בעמ' 2: טור של אביעזר גולן, תגובות היום: "בתל אביב מוכת ההלם" וכן תמונות של ששה מההרוגים ומעליהם: "שילמו בחייהם". עמ' 3 לכל ארכו: תמונה של שני פצועים שפרצופם מביע הלם. כותרת עמ' 4-5: "זוועה בלב תל־אביב". בעמ' 4 תרשים של האירוע. בעמ' 5 תמונה של איש היחידה לזיהוי חללים אוסף חלקי גופות באזור הפיצוץ וסיפור הפיגוע. בעמ' 6 תמונה של אנשים המפנים גופות מהאוטובוס. כותרת עמ' 7: "איפה אמא?"; תמונה של בני משפחה יוצאים מאבו כביר לאחר שזיהו את גופת ענת רוזן שנהרגה בפיגוע. הכותרת מעל התמונה: "בשערי אבו כביר, בין יאוש

לאִי־ודאות". כמו כן כתבה נוספת שכותרתה: "במשך שעות נאספו חלקי גופות, פיסות אברים, אפר ואבק". בעמ' 8 שלוש תמונות צבעוניות: שתי בחורות מתייפחות; תצלום מגבוה של אזור הפיגוע; תמונה של קצין צה"ל שנשכב על המדרכה המום אל מול הזוועה. עמ' 9 לכל ארכו תמונה צבעונית של נוסעת ששרדה, פצועה ומלאת פיה ופניה מביעים הלם. כותרת עמ' 10-11: "ישבתי מאחורי המחבל", נוסעת מספרת. היא הייתה הנוסעת האחרונה שירדה מהאוטובוס לפני שהתפוצץ. כמו כן כתבה על נוסעת שניסתה לעצור את האוטובוס אך הוא לא עצר לה וכך ניצלה. בעמ' 11, שוב תמונה בולטת, בשחור לבן, חילוץ של אשה פצועה קשה מתוך האוטובוס. כותרת עמ' 12-13: "הבת שלי הייתה שם, איפה היא?" עמ' 12 כלל סיפור על הפצועים. בעמ' 13 הייתה כתבה על אזרחים הנרתמים לעזור ותורמים דם. באותו עמוד יעל גבירץ נזכרת שראתה תמונה דומה לפני 40 שנה, האוטובוס במעלה העקרבים. כותרת עמ' 14-15: "רבין: על שני העמים להיפרד". ידיעה כי הוטל סגר על השטחים. רון בן־ישי מזהיר כי יהיו עוד פיגועים דומים. בעמ' 15 סקר שהעיתון הזדרז לערוך ובו 71% מהציבור חושבים כי צה"ל צריך להיכנס לעזה ולחסל את הטרור; 85% גורסים כי יש לסגור את ישראל בפני ערביי השטחים לתקופה ארוכה. עמ' 16-17 הכותרת הרצה: **מרחץ דמים בדיזנגוף** עם תמונה צבעונית של האוטובוס השרוף, עליו אנשים המחלצים את אחת הגופות. כותרת עמ' 18-19: "כולם מדברים והנוסע בסכנה". יו"ר "דן" מאשים כי מלבד דיבורים אין פעולות לשיפור הביטחון באוטובוסים. בעמ' 19 תמונה של הרמטכ"ל אהוד ברק באזור הפיגוע. מפת מסלול קו 5. כותרת עמ' 20-21: "בכירי החמאס נמלטו מבתיהם". תמונה בעמ' 20: פיסת פח מהאוטובוס המפוצץ תלויה על חוטי חשמל ברחוב דיזנגוף. בעמ' 21 שתי תמונות של המהנדס יחיא עיאש. נאמר כי הוא המוח מאחורי הפיגוע. בעמ' 22 תמונה של הנשיא עזר ויצמן וציטוט מפיו: "למצוא אותם לקרוע אותם לתלוש אותם". תמונה של מפגיני הימין נגד מדיניות הממשלה שהובילה לדעתם לפיגוע הרצחני. בעמ' 23 הכותרת "אש"ף: זעם ומבוכה". תמונה של ערבים הממתינים במחסום ארז. הם הזדרזו לחזור לבתיהם מיד לאחר שנודע על הפיגוע. בעמ' 24 תמונה של קציני משטרה בוכים למראה הזוועה. בעמ' 25 תמונה של אחת הניצולות מובלת לבית החולים איכילוב. בעמ' 26-27 הכותרת "מעשה נבלה נגד מצפון העולם". בעמ' 28 הכותרת: "האופוזיציה מגישה אי־אמון בגלל המחדלים הביטחוניים של הממשלה". תמונה של ילד מדליק נרות נשמה בכיכר ציון בירושלים. כאמור, כל 28 עמודי החדשות הוקדשו לאירוע.

בנוסף לעמודי החדשות, בעמוד הראשון של 24 שעות לכל ארכו תמונה צבעונית של שוטר נושא אשה פצועה המכוסה כולה בדם. בעמ' 2 של המוסף תמונת החייל הנושא את אחותו במאי 1975, מעלות. מולה, בעמוד 3, אותה התמונה מהעמוד הראשון, קטנה יותר ובשחור־לבן, כדי להדגיש את ההמשכיות. הכותרת של עמ' 2-3 "ממעלות עד כיכר דיזנגוף". בעמ' 5 סקירה של הפיגועים מה־24 במאי 1970, ההתקפה על אוטובוס ילדי מושב אביבים ועד היום. הסקירה נמשכת בעמוד 6 ובו

מופיעות שלוש תמונות: של אירית פורטוגו שנהרגה בהתקפת המחבלים על אוטובוס קו 300 בשנת 1984, ושל שתי פצועות הפיגוע באוטובוס קו 348 בעפולה. בפיגועי הטרור הבאים נמנעו העיתונים מלהראות תצלומי תקריב של גופות בתוך אוטובוסים מפוצצים, תחנות אוטובוס ומסעדות, ונפח הסיקור קטן במקצת. ועדיין, בפיגועים מרובי-אבדות, הוקדשו רוב עמודי החדשות לאירוע המחריד, עם תמונות צבע בעמוד הראשון.

הסנסציונאליזם היה במיטבו כאשר תחנות טלוויזיה שידרו תמונות זוועה לאחר כל פיגוע התאבדות. הערוץ הראשון והשני (ואחר-כך גם ערוץ 10 החדש) של הטלוויזיה הישראלית הקדישו שעות רבות כדי להביא לבתי הצופים תמונות מזירות ההרג בלי לשקול את ההשפעות של החזרה המיותרת של אותן תמונות מזעזעות על הצופים. האם הייתה תבונה בהצגה של תמונות בשידור חי מהמקום, כשהכתבים יכולים רק לחזור על מה שאמרו כמה דקות קודם ואולי, מתוך ייאוש, לשדר את השמועה הלא-בדוקה האחרונה? האם התמונות האלה הביאו בחשבון את משפחות הקורבנות?¹⁰ אחזור ואדגיש כי אינני מציע צנזורה, אלא איזון והתחשבות. מתן כבוד לקורבנות ולמשפחותיהם צריך לעמוד מול עיני התקשורת. לפעמים מתקבל הרושם שעורכים וכתבים מבלבלים בין כמות לאיכות, וחושבים כי תמונות רבות יותר יחפו על העדר מידע איכותי והארות חדשות.

מיד לאחר הטרגדיה של ה-11 בספטמבר 2001 שידרו כלי התקשורת חזור ושדר את השיחות המוקלטות בין קורבנות במרכז הסחר העולמי ובין מוקדים משטרתיים. הם ניצלו את סבלם של האנשים שנלכדו ונידונו למות בתוך המגדלים הקורסים, והשמיעו שוב ושוב את סערות הנפש של אנשים שניסו להתמודד עם הפחד והאימה. שידורים סנסציוניים אלה העידו על מעט מאוד רגישות לקורבנות ועל שאיפה להשגת רייטינג משופר (Nacos, 2002).

בזמן השתלטות המוסלמים החנאפים על שלושת הבניינים בלב וושינגטון ב-10 במארס 1977, פרסם הניו יורק פוסט את הכותרת "אימה בבירה ... סיקור מיוחד ... מצור של מוות" על פני ארבעה עמודים. מתחתיה זעקה הכותרת: "מאיימים לערוף ראשים". תמונות של ארבעה אנשים פורסמו בלוויית הכיתוב "האנשים האלה מסומנים למוות" (Lang et al., 1977, p. 2). ב-11 במארס דיווח הושינגטון פוסט כי בבניין בני ברית יוקם "חדר הריגה" "וראשים יושלכו מהחלונות" (Feaver, 1977; Meyer & Becker, 1977). בכתיבת שתי הידיעות לא הוקדשה מחשבה למשפחות בני-הערוכה שייחלו לפתרון המשבר בלא שפיכות דמים.

לויטננט פרנק בולץ ממשטרת ניו יורק אמר כי כתבות אלה היו בטעם רע מאוד. בולץ ציין כי החרדה שבני-הערוכה וחוטפיהם חשים בסיטואציות מעין אלה עוברת אל השוטרים ועלולה לפגוע במשאזומתן. הנושאים-ונותנים פועלים תחת לחץ קשה. יתר-על-כן, עיתונאות כזאת נוטה לשלהב. היא עלולה לגרום לטרוריסטים לטפח

¹¹ רעיונות אלימים עוד יותר ("Crisis cop raps media", 1977).

מינוח חסר-אחריות

כלי התקשורת מגבירים משברים ומשווים להם צביון אישי. אבל עיתונאים צריכים לשאוף להשתמש במינוח אחראי שלא יסייע לטרוריסטים במאמציהם לערער את הסדר הדמוקרטי. בפברואר 1974, כששמעתי שפטי הרסט נחטפה על-ידי צבא השחרור הסימביוזי התמונה הראשונה שהצטיירה בדמיוני הייתה של גייסות צבא מסתערים על עיר בארצות-הברית. באותה עת הייתי נער וסמל ה-SLA שהופיע בכל כלי התקשורת, קוברה בעלת שבעה ראשים, הטביע בי רושם עז. התרשמתי גם מדרישתם של החוטפים לחלק אוכל לעניים. שנים לאחר מכן למדתי לדעת כי הצבא-כביכול מנה שנים-עשר איש. כלי התקשורת תיארו את הקבוצה כ"חיילים" במעין תמונה הירואית, קבוצה הדואגת למגזרים החלשים בחברה, ובדרך זו הם סיפקו במה רחבה לסדר יום מעורפל בדבר מלחמה במסד והגנה על זכויות ה"עם". מספר ערוצי תקשורת הרחיבו את הדיבור על השם המוזר של הקבוצה, על מטרותיה, ועל ה"מבצעים" שלה. מטבע הדברים, הרסט בת ה-19, נכדתו של מו"ל העיתונות האגדי ויליאם רנדולף הרסט, שהצטרפה ל-SLA וחודשיים לאחר חטיפתה השתתפה בשוד בנק, זכתה לתשומת-לב רבה.

כלי התקשורת אמורים לא רק לדווח מה שהטרוריסטים אומרים. חובת כלי התקשורת היא להפעיל שיקול דעת ולבדוק את אמירות הטרוריסטים. אסור שכלי התקשורת ישחקו לידי הטרור, וישרתו את האינטרסים של הטרוריסטים ואת סדריומם.

מנקודת-ראות מוסרית, העיתונאים חייבים לחשוב על המינוח שמשמש אותם בדיווחיהם.¹² ארגון טרור קיקיוני אינו "צבא". אנשים שחוטפים ורוצחים באקראי אינם "סטודנטים" או "קדושים" או "חיילים" או "לוחמי חופש". אין לתאר רצח של אזרחים חפים מפשע הנוסעים באוטובוס או ברכבת במונחים של "מבצע צבאי". קיים הבדל בין סיקור חדשות ובין מתן במה נרחבת לטרוריסטים להודיע על סדריומם. אדם שנשאר אובייקטיבי במובן של נייטרליות מוסרית ביחס לטרור בוגד באתיקה ובמוסר. טרוריסטים אינם ראויים לפרס על אכזריותם.

בנידון זה אני חולק על מי שהיה נציב תלונות הציבור של ה-CBC, דיוויד באזאי, שכתב על השימוש במלה טרוריסט: "במדיניות העיתונאית של ה-CBC אין דבר שימנע את עיתונאי שירות השידור הציבורי מלקרוא למעדר מעדר או לפיגוע טרור פיגוע טרור" (Bazay, 2002, appendix 1, p. 47). אבל בהיבטת הוא הורה לאנשי ה-CBC להקפיד על המלים שהם משתמשים בהן. באזאי ציטט את עמיתו ג'פרי דבורקין, נציב תלונות הציבור של הרדיו הציבורי בארצות-הברית, והסביר כי גם כשהשימוש במלה "טרוריסט" יכול להיות מדויק, עדיין קיים גם תפקיד פוליטי ו"חוקי-עיתונאי של דה-לגיטימציה של צד אחד והעלאה על נס של השקפות הצד האחר" (ע' 49). לדעתו, אין זה תפקידה של עיתונאות אחראית, "שהינו וצריך להיות לתאר בדיקנות ובהגינות אירועים שהמאזינים אולי ירצו לקבל בברכה או להצטער עליהם" (ע' 49).

אני חולק על דברים אלה וחושב כי זהו בדיוק תפקידה של עיתונאות אחראית, ולכן עיתונאים אחראים צריכים להשתמש במונח "טרור" כשמתבצעים מעשים כאלה. באזאי הסביר כי צדדים שונים בסכסוך נתון משתמשים במלה "טרוריסט" ומנצלים אותה לרעה כדי לקדם את האינטרסים שלהם, אבל אין שום חשיבות כיצד צד זה או אחר מאפיין את מעשי האלימות שהוא מבצע. השאלה החשובה היא אם המעשים כלולים בהגדרה של טרור. על כל פנים, מכיוון שהגדרה של אירוע נתון כפיגוע טרור עלולה להיות קשה ושנויה במחלוקת, רשת ה-CBC בוחרת, בדרך-כלל, בשיטה הפשוטה של הימנעות מן השימוש במונח.¹³

שאלתי את דייוויד א' הופמן, עורך חדשות החוץ של הווינגטון פוסט על מדיניות עיתונו בסיקור טרור. הוא הסביר כי אחד העקרונות החשובים בהקשר זה הוא ש"השפה שאנו משתמשים בה צריכה להיבחר על-פי יכולתה ליידיע את הקוראים". הופמן המשיך: "אנחנו רוצים להסתמך תחילה על עובדות ספציפיות, לא על אפיונים. חובתנו הראשונה לקוראים היא לספר להם מה קרה, במדויק ככל האפשר". כאשר הווינגטון פוסט משתמש בתוויות, "אנחנו משתדלים להימנע ממגמתיות. איננו מדביקים אוטומטית תווית על קבוצה רק מפני שמישהו אחר משתמש בה". לדבריו, "עלינו להשתמש בעיתונאות כדי לברר את התכונות הספציפיות של ארגון ולא לשים עליו תווית. עלינו לתת לקוראים עובדות ומובאות – אפילו מצדדים שנויים במחלוקת – על דרך האפיון של הארגון הנדון". הווינגטון פוסט מתגאה בכך שהוא מסתמך על תצפיות וגילויים מכלי ראשון ולא על העברת מידע שאוב מאחרים או מכלי שני, כל אימת שהדבר בגדר האפשר. הווינגטון פוסט מתאמץ לספק לקורא כל הקשר אפשרי של האירועים משני הצדדים. הופמן סיכם: "בדרך-כלל אנו משתדלים להיות זהירים ומדויקים בכל פעם שאנו מתארים את מניעי קבוצות או יחידים המעורבים באלימות ובטרור". הוא ציין, בצדק, כי "תיאור מלא וספציפי יותר עדיף על פני תיאור מקוצר" (תכתובת אישית, 11 במאי 2004).

שיתוף פעולה עם טרוריסטים וראיונות בתשלום

קיימות שמועות בדבר כתבים אשר שילמו לטרוריסטים עבור ראיונות שהעניקו להם. זו הפרה בוטה של כללי האתיקה אשר עלולה לסכן חיי אדם, שכן סביר להניח כי הכסף ישרת את המטרות הרצחניות של ארגוני הטרור. כלי התקשורת הרבו לדווח על חטיפת מטוס TWA לפי ראיית עולמו של המנהיג השיעי נביה ברי, והציגו את האיש שניצח על סיפור החטיפה כרודף שלום. ברי פנה באמצעות כלי התקשורת אל הציבור האמריקני וביקש ממאזיניו לכתוב לנשיא ולדרוש את שחרורם של 700 אסירים שיעים מן הכלא הישראלי. כלי התקשורת סייעו לברי במאמציו להשוות בין גורלם של בני-הערובה האמריקנים החפים מפשע לבין גורל הטרוריסטים השיעים שהיו עצורים בישראל. חדשות ABC, וכלי התקשורת האחרים, שידרו תמונות של בני-הערובה ממטוס TWA ושל האסירים השיעים, מה שגרם לציבור לראות את שתי

הקבוצות השונות מאוד האלה כשוות-ערך. התוכנית בוקר טוב אמריקה הראתה את משפחות הטרוריסטים האסורים בישראל והשוותה אותם עם משפחות החטופים. במרוצת המשבר השיגה רשת ABC ראיון עם ג'ון טסטרק, קברניט המטוס החטוף, בעודו יושב בתא הטייס ואחד החוטפים מנופף אקדח מעל לראשו. מייקל אוניל, נשיא האגודה האמריקנית של עורכי העיתונים, תיאר אחר-כך את הבימוי הזה כ"אורגיה של הגזמה פרועה שהתנהלה על חשבון בני-הערובה, משפחותיהם והעם האמריקני" (Martin & Walcott, 1988, pp. 189-190). בניגוד לשמועות, רשת ABC טענה שלא שילמה לטרוריסטים עבור הראיונות הללו (Schmid, 1989).

תיווך לא-אחראי

עיתונאים חסרים את הכישורים הנחוצים לשמש כמתווכים בין ממשלות וטרוריסטים. אל להם לקבל על עצמם משימות העלולות לסכן חיי אדם (בדרך-כלל חיי בני-הערובה) ולחזק את לגיטימיות הטרוריסטים. במהלך הסאגה של מטוס TWA, קיבל דייוויד הרטמן מ-ABC על עצמו תפקיד של מתווך וסיכם ראיון בשידור חי עם דובר מליציית אמל בשאלה: "מר ברי, האם אתה מבקש להעביר הבוקר מסר לנשיא רייגן?" (Good Morning America, 1985; Martin & Walcott, 1988; Raynor, 1987:). כאילו היו נשיא ארצות-הברית והדובר הטרוריסט שותפים שווים ולגיטימיים בדיאלוג, וכאילו זהו מתפקידם של כלי תקשורת לעסוק בתיווך. דייוויד הרטמן הוא שדר מוכשר, אבל כישוריו כמתווך בסיטואציה עדינה כזאת נתונים בספק. התפקיד הרגיש הזה, שחיי אדם מעורבים בו, צריך להישמר לאלה שהתמחו בו. דן ראדר מ-CBS שאל את בני-הערובה מה הם מבקשים להודיע לרייגן ו"מה אתה רוצה שהנשיא רייגן יעשה?". שדרי הרשתות ראינו את בני-הערובה כאילו היו הללו שליחים אמריקנים רשמיים, חופשיים לגמרי לדבר בגילוי לב, ושירתו את האינטרסים של הטרוריסטים בלחץ שהפעילו על הממשל האמריקני (Shales, 1985b; ראו גם Corry, 1985).

בזמן משבר FLQ באוקטובר 1970 בקוויבק, קיבלו כלי תקשורת דוברי-צרפתית על עצמם למלא תפקיד פעיל בתיווך. מספר כלי תקשורת בעלי השפעה ביקשו להפעיל לחץ רב על הממשל באמצעות ביטויי דאגה לגורל החטופים ג'יימס קרוס ופייר לפורט, בתקווה שהממשל לא יעמוד בלחץ וייכנע לדרישות הטרוריסטים. הם שמחו להציע את שירותיהם כמתווכים וכשליחי הטרוריסטים, בהתעלם מחובתם לדווח בהגנות. הם שידרו את הודעות הטרוריסטים בלי הסכמת השלטונות ובניגוד להנחיותיהם. הסיקור התקשורת האוהד בקוויבק סיפק במה אדירה לטרוריסטים, ונתן לגיטימציה לדרישותיהם ולמעשיהם. מספר עורכים יזמו דרכים להיחלץ מהסיטואציה, דרכים שהזיקו לדעת הממשל לאינטרסים של קנדה (על משבר ה-FLQ, ראו Crelinsten, 1989; Cohen-Almagor, 2000).

ספקולציות מסוכנות

בשנות השמונים של המאה שעברה, הספורט הלאומי של המיליציות בלבנון היה חטיפה של אירופים ואמריקנים. כשהכומר ג'נקו שוחרר משביו ביולי 1986, נשלחו אתו קלטות וידיאו שבהן צולמו, בעל־כורחם, בני־הערובה האחרים שהוחזקו יחד עמו. באחת מהן, הביע דייוויד ג'ייקובסן את תנחומיו לאשתו ולילדיו של ויליאם פ' באקלי, שמת בעת שבינו.¹⁴ תחנת טלוויזיה דיווחה שבאקלי היה בעצם רווק ושידרה ספקולציה שג'ייקובסן התכוון להעביר בדברי התנחומים הודעה מוצפנת. השומרים שמעו על כך ואיימו על ג'ייקובסן לבל יחזור על ניסיון העברת מסרים בדרך זו. כעבור חודש הכתיבו לו איגרת בשגיאות תחביר וכאשר ג'ייקובסן ניסה לתקן מנעו ממנו לעשות זאת. כאשר קיבלו כלי התקשורת את הטקסט, שוב נשמעו ספקולציות בדבר אמירות מוצפנות, ושובו של ג'ייקובסן השתכנעו שהוא כתב את השגיאות בכוונה. ג'ייקובסן הוכה קשות ונכלא ביחידות בחדר קטן. (Martin & Walcott, 1988). התנהגות בלתי־זיהירה של כלי התקשורת עלולה לעלות בדמים ובייסורים.

אי־הכנת שיעורי בית וראיונות בשידור חי בזמן משבר

אם לא די היה בהתנהגות הפסולה שתוארה לעיל באירוע החנאפי, חאליס החל להשתולל כאשר ג'ים בוהנון מרדיו WTOP, כתב שלא עשה שיעורי בית ולא ידע להבחין בין הכתות השונות באיסלם, קרא לו "מוסלמי שחור", מבלי לדעת שהחנאפים היו יריבים מרים של כת המוסלמים השחורים, וכי מוסלמים שחורים הם שרצחו את בני משפחתו של חאליס. בתגובה על דברי בוהנון איים חאליס להרוג את אחד מבני־הערובה ו"לזרוק אותו מהחלון". רק לאחר שהכתב התנצל ברדיו ובטלוויזיה, חזר בו חאליס מאיומו (Deitch, 1999; Shales & Carmody, 1997).

ראו גם (Excerpts from Khaalis interviews, 1977).¹⁵

הושינגטון פוסט תקף את מקס רובינסון מתחנת "כל החדשות" של רדיו WTOP על עריכת הראיון הראשון עם חאליס (Shales & Ringle, 1977). אבל בדיוק יומיים לפני כן פרסם הפוסט קטעים מהראיון של רובינסון (Tell them payday is here, 1977). אחר־כך פרסם העיתון את כל דברי הפרשנות של רובינסון ביחס לפעולת הטרור החנאפית (Robinson, 1977). יש צביעות בכך שהעיתון תקף עיתונאי אחר על פעולה שביצע ובה בעת נתן לאותה פעולה תהודה מעל דפיו. יתר־על־כן, ב־11 במארס 1977 הושינגטון פוסט פרסם ראיון אוהד מאוד עם אשתו של חאליס. ג'וזף ג' ויטקר, הכתב המראיין, התבטא בראיון ההוא בהבנה רבה מאוד, אם לא באהדה, למניעים שהביאו את חאליס לתפוס בני־ערובה (ראו Whitaker, 1977).¹⁶

במרוצת משבר מטוס TWA 847 נודע כי הבית הלבן שוקל לבקש מהרשתות להימנע משידור ראיונות עם חטופים לאחר שהתברר כי הראיונות האלה הסבו "נזק עצום" למשא־זמתן. הרשתות לא הראו שום סימן כי בכוונתן לציית לבקשה זו, אפילו אם תופנה אליהן במישרין (Corry, 1985; Randolph, 1985; Shales, 1985a, 1985b).

ראיון עם חברים בקבוצות טרור תוך כדי ביצוע של פעולת טרור משרת ברוב, אם לא בכל המקרים, את ארגון הטרור ומשחק לידי. ובכל זאת ראיונות מסוג זה נערכו פעמים רבות במהלך פעולות בהן נלקחו בני-ערובה.¹⁷ ראיונות אלה מהווים פרס ישיר למעשה הטרור ועלולים להפריע למאמצי הממשל להביא לשחרור החטופים. במקרים רבים ראיונות אלה מגדילים את הראויות של האירוע, מפיצים פחד, מכשילים את המשאומתן בין הטרוריסטים לממשל, ומספקים במה מוצלחת להשקפות ארגוני הטרור (Picard, 1991). חאליס העניק ראיונות כה רבים עד שקו הטלפון שלו היה תפוס מרבית הזמן והנושאים ונותנים עמו התקשו ליצור עמו קשר (ראו, Goldman, 1977; Shales, 1977).¹⁸

סיקור בשידור חי

על כלי התקשורת להימנע מסיקור של אירועי טרור בשידור חי, זאת על מנת להימנע מסיכון חיי אדם. האיסור הזה נכון במיוחד בזמן שנעשים מאמצים לשחרר חטופים. הצגה בשידור חי של כוחות ביטחון מיוחדים הנערכים להיכנס לבניין שבו מוחזקים בני-ערובה עלולה לסכן את כל המבצע ואת חיי בני-הערובה. הטרוריסטים עלולים להקשיב לסיקור התקשורתי ולשמוע ואפילו לראות את מבצע החילוף בעיצומו. תגובתם עלולה להיות קטלנית. יתר-על-כן, בני-הערובה יכולים לשמוע על התוכניות, להיבהל ולהתבלבל, וליזום פעולה העלולה לסכן את המבצע. אינני מציע להשתיק לגמרי את כלי התקשורת. אני מציע סיקור מושהה וזאת על מנת לא לסכן חיי אדם.

במהלך המשחקים האולימפיים בשנת 1972 חטפו טרוריסטים מארגון "הספטמבר השחור" ספורטאים ומאמנים ישראלים ודרשו לשחרר 200 טרוריסטים, רובם אסירים בבתי כלא בישראל. ממשלת ישראל סירבה לשאת-ולתת על שחרור האסירים, והשיחות עם השלטונות הגרמניים הגיעו במהרה למבוי סתום. הטרוריסטים קבעו מועד אחרון לביצוע העסקה, ואיימו לרצוח את בני-הערובה עם פקיעתו. משטרת גרמניה תכננה להסתער על הבניין עם התקרב מועד האולטימטום והטלוויזיה המזרח-גרמנית, שסיקרה את כל המתרחש בשידור חי, הראתה את השוטרים מקיפים את הבניין ומתכוננים להתקפה. כמה שנים לאחר שרשרת האירועים שהסתיימה ברצח 11 ישראלים בנמל-תעופה מבודד, סיפק שוטר גרמני את העדות הבאה: "אחרי-כך גילינו שבכל חדר של ספורטאי היה מקלט טלוויזיה והטרוריסטים צפו בהכנות של כוח הפריצה בשידור חי. תודה לאל שביטלנו את המבצע. אילו תקפנו זו הייתה בוודאי משימת התאבדות".¹⁹

היבט רגיש נוסף נוגע לקורבנות ולמשפחותיהם. בפיגועי ההתאבדות הראשונים בישראל נשלחו צוותי טלוויזיה לזירות האירוע ושידרו משם קטעים ללא-עריכה. כך קרה שבני משפחות הקורבנות ראו את יקריהם יושבים מתים בתוך האוטובוסים המפוצצים. זכור לרעה במיוחד תצלום המת היושב באוטובוס קו 5 שפוצץ ברחוב

דיזנגוף (19 באוקטובר 1994). ככל הנראה איש במערכת העיתון לא תהה איך תשפיע התמונה על משפחת הקורבן. לאחר האירוע, צוותי הטלוויזיה נזהרו יותר בהעברת שידורים חיים של תמונות מזירות אסון. ההגינות והכבוד האנושי מחייבים כי השלטונות יודיעו למשפחות על מות יקיריהן לפני ששמות ההרוגים, קל וחומר תמונותיהם, יופיעו בתקשורת. עורך בכיר מוסמך, בעל ניסיון בסיקור מעמדים עקובים־מדם כאלה, חייב לבדוק ולאשר את התצלומים טרם השידור. אירוע החטיפה בשגרירות איראן בלונדון שבוצע, כנזכר לעיל, על־ידי שישה חברי קבוצת הקדוש מאהילאדין א־נאצר בשנת 1980, הסתיים כאשר לוחמים מיחידת עילית של שירותי האוויר המיוחדים (SAS) הסתערו על הבניין, הרגו חמישה טרוריסטים, שבו את השישי, וחילצו את בני־הערובה. שני בני־הערובה נהרגו לפני החילוץ (Blanche, 1980a; Downie, 1980). במהלך המצור על השגרירות קיבלו עורכים בכירים בכלי התקשורת תדרוכים על מדיניות הממשלה והיו מודעים לתוכניות הפריצה. שתי תחנות טלוויזיה, BBC ו־ITN, העבירו שידורים חיים מהמקום רק לאחר שאנשי SAS הסתערו על הבניין ושחררו את בני־הערובה. מיליוני בני־אדם צפו בחילוץ בטלוויזיה, משום שרוב תוכניות הבידור בכל הערוצים נקטעו כדי להראות את הדרמה. שתי התחנות צילמו בווידיאו את רגע הכניסה לשגרירות. הדיווח של ITN נפתח ארבע וחצי דקות לאחר השתלטות כוח הקומנדו. דיווח ה־BBC החל לאחר שמונה דקות. שני הדיווחים עוכבו כדי לא לספק לטרוריסטים מידע חיוני שהיה עלול לסכן את המבצע, ואת חייהם של בני־הערובה ואנשי ה־SAS (Schlesinger, 1981b).

ביום אירועים

כלי התקשורת אינם צריכים לשתף פעולה ביום אירועים. דוגמה למקרה כזה הייתה פרשת קריקמור בשנת 1979, כאשר צוות הפקה של תוכנית הדגל של ה־BBC, פנורמה, קיבל שיחת טלפון אנונימית המודיעה על "משהו מעניין" העתיד להתרחש בכפר קטן. כאשר אנשי הצוות הגיעו לקריקמור, הם גילו שיחידת IRA בימה אירוע מיוחד למצלמות, זאת כדי להראות שהיא השולטת בכפר. חמושים רעולי־פנים עצרו מכוניות, ובדקו את רשיונות הנהגים. אנשי ה־IRA נשארו בקריקמור שלוש שעות ונסוגו משם לאחר שסיפקו לצוות הטלוויזיה די חומר מוסרט. אנשי ה־BBC הואשמו בקנוניה עם ה־IRA ובפעילות בוגדנית. מנהיג האופוזיציה, ג'יימס קאלאהאן, אמר כי "תפקיד כלי התקשורת אינו להציג חדשות מבוטאות, אלא לדווח על חדשות" (Clutterbuck, 1983; למידע רקע, ראו Smith, 1972). לבסוף הוחלט ב־BBC לא להקרין את המיצג.

אירוע דומה התרחש באותה שנה כשהאיראנים השתלטו על שגרירות ארצות הברית בטהרן. תאגיד השידור הקנדי צילם הפגנה המונית. ברגע שהמצלמות הופעלו התחילו המפגינים לצעוק "מוות לקרט" ושרפו דגלים אמריקניים. כעבור שתי

דקות סימנו הצלמים שהסצנה נגמרה. אותה אפיזודה חזרה על עצמה למען הקנדים דוברי-הצרפתית, והפעם זעק ההמון "Mort a Carter" (Schmid, 1989, p. 559).
 גדעון עזרא, סגן ראש השב"כ לשעבר, אמר כי במהלך האינתיפאדה של 1987-1993 הציעו כתבים זרים לשלם לפלשתינים כדי ליזום אלימות נגד כוחות צה"ל: התעריף היה 50 דולר ליידיי אבנים, 100 דולר להשלכת בקבוקי תבערה.²⁰

סיכום

במחקר שבדק את עמדות הקורבנות ביחס לסיקור אירועי טרור בכלי התקשורת צוינו אגרסיביות ואי-כיבוד הפרטיות של המשפחות כדוגמאות להתנהגות בלתי מקצועית. תלונות אחרות נסבו על רדיפת סנסציות, גילוי עניין בדמעות ובצער יותר מאשר בסיפור עצמו, והתחזות לבני משפחה כדי לחדור לבתי הקורבנות. חוסר-הכנה ואי-בקיאות בחומר שעליו נסב הדיווח בלטו אצל כתבים של תחנות רדיו ועיתונים מקומיים, ואילו כתבי הטלוויזיה בלטו בפולשנות שלהם (Crelinsten, 1992).

הדיון לעיל ממחיש כיצד התנהגות חסרת-אחריות של עיתונאים רשלניים מתדלקת אירועי טרור. עיתונאים רוצים להוסיף מימד חדש לכתבותיהם, כאילו המציאות אינה דרמטית דיה, ובכך הם מסכנים חיי אדם שלא לצורך. מה שדרוש הוא נשיאה באחריות: חשיבה אודות התוצאות האפשריות של הדיווח.

כאשר בני-אדם נקלעים בעל-כורחם לסיטואציות מפחידות וקיומיות, חובה על כלי התקשורת לציית להוראות רשויות הממשל. בנסיבות רגישות, מוטב לשלוח לזירת האירוע כתבים בכירים ולא כתבים נלהבים שניסיונם מועט העלולים לפעול בלי שיקול-דעת נאות, כפי שקרה, למשל, במשבר החנאפי, כאשר כתבים חסרי-ניסיון, נמרצים ושאפתנים סיכנו במעורבותם את חיי בני-הערובה. בהקשר זה יש מקום להזכיר את סעיף עשר בקוד האתי של התאגדות מנהלי החדשות ברדיו ובטלוויזיה בקנדה (RTNDA) האומר:

דיווח על פעילויות נפשעות, כמו תפיסת בני-ערובה, ייעשה באופן שאינו מסכן חיים ביודעין, או מפריע ביודעין לניסיונות של השלטונות לסיים את האירוע, או מציע ביודעין תמיכה לטרוריסטים, או מספק להם מידע. חברי RTNDA לא יבואו במגע עם הקורבנות ועם מבצעי הפעילות העבריינית במהלך האירוע, במטרה לערוך ראיון.

הקוד קובע כי "עיתונאים משדרים יפגינו תמיד הערכה לכבוד, לפרטיות ולרווחה של כל מי שהם באים במגע אתו".²¹

סעיף 9.2 (A) IV באמות-מידה ונהלים לעיתונאים של ה-CBC (1993) אומר: "עיתונאים ב-CBC חייבים לוודא שכל פעולה שהם נוקטים לא תגדיל את הסיכון לחיי בני-הערובה, ולא תפריע למאמצי השלטונות להבטיח את שחרור בני-הערובה. עליהם להישמר מפני ניצול או תמרון על-ידי הטרוריסטים/חוטפי בני-הערובה".²²

קיים צורך דוחק בפיתוח מערכת הנחיות לכלי התקשורת בכל הנוגע לסיקור אירועי טרור. אין לפרש את ההצעה הזאת כצעד לקראת צנזורה. אדרבה, מדובר בצעד למניעת צנזורה ולחיזוק ההתנהגות האתית והמקצועית של כתבים ועורכים. ראוי לכלול בהנחיות את הסעיפים הבאים:

- כלי התקשורת צריכים לשאת באחריות לתוצאות סיקוריהם.
- אל לכלי התקשורת לסכן חיי אדם.
- כשיש סכנה לחיי אדם, מוטב שכלי התקשורת ישתפו פעולה עם הממשל כדי להביא לסיום שליו של האירוע הטרוריסטי.²³ אין להבין מדברים אלה שהמשרה או ארגוני ביטחון אחרים יוכלו להטיל וטו על הדיווח. מה שמוצע הוא שיתוף-פעולה, הבנה וכבוד הדדיים בין גורמי הממשל לבין כלי התקשורת.
- אסור לכלי התקשורת להלל מעשי טרור כפי שקרה במהלך חטיפתה של פטי הרסט.
- כלי התקשורת צריכים להימנע מכותרות סנסציוניות ומעוררות בהלה, מסיסמאות משלהבות, ומחזרה מיותרת על תצלומים של סצנות עקובות-מדם.²⁴
- יש לגנות במפורש את הטרור בגלל האכזריות, האלימות וחוסר-האבחנה, כפי שכלי התקשורת הישראלים בכללותם מגנים את הטרור (כהן אלמגור, 2006).
- אסור לכלי התקשורת לשלם או לקבל תשלום עבור סיקור אירועי טרור.
- מוטב שכלי התקשורת יימנעו מתיווך בין הטרוריסטים לממשל. רק בעל כישורים מיוחדים יכול לקבל על עצמו אחריות כזאת. העיתונאים אמורים לסקר את האירוע, לא להפוך למשתתפים פעילים בו.
- כלי התקשורת אמורים להימנע מספקולציות מסוכנות בדבר תוכניות הטרוריסטים, תגובת הממשל, אמירות טרוריסטים ודיווחים אחרים. הספקולציות עלולות להפריע לניהול המשבר ולחבל במאמצים להגיע לסימו השליו.
- אנשי תקשורת צריכים להצטייד במידע רקע אודות הטרוריסטים שהם מסקרים. עליהם לבצע שיעורי בית טרם הסיקור. עלינו ללמוד מהאירוע החנאפי שעלול היה להסתיים ברצח בן-ערובה רק משום שאחד הכתבים לא התכונן כראוי למשימת הסיקור.
- אסור לכלי התקשורת לסקר בשידור חי אירועי טרור שכוללים תפיסה של בני-ערובה, זאת כדי לא לסכן חיי אדם, וכדי לא להפריע למאמצי חילוץ החטופים. אין פירוש הדבר שאסור לכלי התקשורת לסקר את האירועים. הכוונה היא להשהות את הדיווח במספר דקות על מנת לאפשר לעורך מנוסה לבדוק את הסיקור ולהחליט מה לשדר ומה לא, כפי שהיה בפרשת שחרור בני-הערובה בשגרירות איראן בלונדון.
- מוטב שכלי התקשורת לא יראיינו טרוריסטים במהלך אירועים סחטניים. קווי התקשורת בין השלטונות והטרוריסטים צריכים להישאר פתוחים. אסור לכלי התקשורת להפריע לתהליך המשא-ומתן, כפי שעשו בפרשת החנאפים בושינגטון.²⁵

- אסור לכלי התקשורת לשתף פעולה עם טרוריסטים שמביימים אירועים. ההחלטה של ה-BBC לא לשדר את מיצג קריקמור הייתה נכונה.
- כלי התקשורת נדרשים לגלות רגישות לקורבנות וליקיריהם. יש לקבל דרישה זאת במהלך אירועי הטרור וגם, לא פחות חשוב, לאחר סיומם.
- כלי התקשורת נדרשים לגלות זהירות בשידור פרטים העלולים לגרום נזק למשפחות הקורבנות.
- אסור לפתוח את האזור שבו מתרחש אירוע טרור לכל מי שמצהיר על עצמו שהוא עיתונאי. יש לאפשר כניסה בעיקר לכתבים בכירים ומנוסים. כתבים זוטרים צריכים לעבור תהליך למידה במהלכו יפוקחו על יד אדם בעל ניסיון, זאת על מנת שיבינו את המורכבויות של מצבים כאלה. הכשרה נאותה היא תנאי מוקדם הכרחי, שכן חיי אדם מוטלים על הכף.

הערות

- 1 השוו את גירסת בייקר לסיפור ה-SLA עם גירסת הרסט (Patricia Campbell Hearst with Alvin) (Moscow, *Patty Hearst: Her Own Story*, 1982)
- 2 פרטי האפיזודה הזאת אושרו בשיחות פרטיות נפרדות שניהלתי עם מיקי גורדוס וחיים יבין ביוני 1996. יבין הסביר שהוא היה באותו זמן עורך צעיר ונלהב, שחיפש חדשות בלי לחשוב הרבה על התוצאות. עוד אמר שהוא היה בטוח שאם הוא לא יסדר יהיו אחרים שיעשו זאת, והוא יפסיד את הסקופ. לאחר הראיון עמו, כאשר יבין התארח אצל יאיר לפיד בפברואר 1998 (ערוץ 3 בכבלים), הוא הודה בפומבי שזו הייתה הטעות הקשה ביותר שעשה ב-30 שנות שידור. האירוע הזה לא מנע מחיים יבין - "מר טלוויזיה" - לקבל את פרס ישראל לעיתונאות.
- 3 התנועה הייתה פעילה באזור איראני שרוב תושביו ערבים. ממשלת איראן קוראת לו "חוחיסטן" ושוחרי האוטונומיה קוראים לו "ערביסטן". ראו "Rescue made us proud to be British" (1980)
- 4 ראש ממשלת ישראל, יצחק רבין, ביקר בווישינגטון בזמן ההשתלטות החנאפית, והנשיא קרטור ערך "מסיבת עיתונאים מרשימה ביותר" שבה הציע הרבה תוכניות בחזית הפנימית והרבה פשרות וחידושים מחוץ לארצו. גם הביקור של רבין וגם מסיבת העיתונאים של קרטור זכו לתשומת-לב מעטה. ראו Reston (1997). ראו גם 3, chap. (2002) Nacos ו-Seib (1977), שמתפעל מאוד מהתנהגות כלי התקשורת בפרשת ההשתלטות החנאפית.
- 5 העיתונים הסכימו להתחלק בעלות התוספת בת שמונת העמודים, שהופיעה בסופו של דבר אך בווישינגטון פוסט כי רק לו הייתה היכולת הטכנית להפיץ את המניפסט. ראו Kurtz (1995). לתיאור מצולם מעולה של הפרשה, ראו Hunt for the Unabomber, American Justice, New Video Group. New Video Group, 126 Fifth Avenue, New York, NY 10011, Cat. No. AAE-1680. מקור חשוב נוסף הוא תוכנית ABC שנקראה The Unibomber, 4 במאי 1998.
- 6 הקול-קורא בן 35,000 המלים מצוי במלואו ב-<http://www.thecourier.com/manifest.htm>.
- 7 כתב-היד הופיע כפי שה"אונאבומבר" הגיש אותו, לרבות כותרות המשנה והחלוקה לפסקאות. הטקסט מחזיק חמישה טורים בעמוד ומוקף בשוליים שחורים. היו בו 232 פסקאות ממוספרות, מקצתן באורך כמה אינטשים, וכמעט עמוד שלם של "הערות." הגרפיקה היחידה הייתה תרשים של ה"אונאבומבר" בסוף הטקסט שמראה "סימפטומים כתוצאה מהפרעה לתהליך השלטון." עלות הפרסום הייתה בין 30,000 ל-40,000 דולר. ראו Hernandez (1995), p. 10.

- 8 לתיאור מפורט של המשבר, ראו MPI Home Video, Great TV News Stories: The Hijack of TWA 847, ISBN 1-55607-634-7
- 9 השוו URL: <http://www.ict.org.il>. אני מודה לאריה פרליגר על המידע המעודכן (תכתובת אישית, 11 במאי 2005).
- 10 מחקר של פרופ' גיורא קינן וד"ר אבי שדה (ארגמן ברנע, 1998) בדק כיצד רוצה הציבור להיות מדווח על אירועי טרור. ממצאיו היו: למעלה מ-50% מתושבי ישראל מרבים לצפות בשידורי הטלוויזיה לאחר פיגועים; 6% מצהירים כי הם נמנעים מכך ככל האפשר. עם זאת, 50% טענו כי סיקורי הפיגועים כללו "יותר מדי פרטים ותמונות המשקפים את האירוע ותוצאותיו"; 46% אמרו שהטלוויזיה העבירה את תמונת המצב באופן סביר ומאוזן. 4% טענו כי הכיסוי התקשורתי כלל פחות מדי תמונות ופרטים. 25% דיווחו על רוגז והתפרצויות אחרי החשיפה למרקע. 39% חשבו כי הם זקוקים להגנה מסוימת ולחסימה במודע מפני השפעת המאורעות הקשים.
- 11 עיתונאים אחראים יותר שאלו: "האם כלי התקשורת הניחו גם לעצמם להיות בני-ערובה של טרוריסטים – והאם בתוך כך הם תרמו לחולי יותר מאשר לריפוי?" השוו Goldman (1977), p. 25. לביקורת נוספת על כלי התקשורת האמריקנים בפרשה הזאת, ראו Yuste (1977).
- 12 מבקרים אמריקנים עשויים לטעון כי התיקון הראשון לחוקה האמריקנית אינו כולל דרישה כזאת, ויש לתת לעיתונאים חופש להתבטא כטוב בעיניהם. איני טוען שיש צורך בהתערבות ממשלתית או בחינוך ממשלתי. אני טוען שדרושה מודעות ביחס לבעיות העומדות על הפרק, וכי יש לפעול בדרך מוסרית ואחראית בעת סיקור אירועי טרור.
- 13 בדומה לכך, הרשת העולמית של ה-BBC נמנעת ככלל משימוש במלה "טרוריסטים", הנתפסת כטעונית מדי, ומעדיפה לנקוט במונחים נייטרליים יותר, אפילו כשמדובר באכזריות מתועבת של פשע אלים נגד קורבנות חפים מפשע. אני מודה לפריזר סטיל, מנהל מחלקת התלונות של ה-BBC, למרגרט היל, יועצת בכירה למדיניות העריכה של ה-BBC, ולדיוויד לוי ממחלקת המדיניות והתכנון של ה-BBC, על המידע שסיפקו לי בהקשר זה. למחלוקת האחרונה על פיגועי הטרור בלונדון ב-7 ביולי 2005, ראו <http://www.bbc.co.uk/complaints/news/2005/07/13/20561.shtml>.
- 14 למידע על באקלי, ראו <http://www.arlingtoncemetery.net/wbuckley.htm>.
- 15 לאחר כניעתם התלוננו חאליס ואנשיו כי תשומת-הלב שקיבלו מכלי התקשורת פגעה בזכותם למשפט הוגן. ראו *Khaalis v. United States*, 408 A. 2d 313 (D.C. 1979).
- 16 להלן מספר קטעים:
- חאליס: בסדר. היית רוצה לבוא הביתה ולמצוא את בתך הקטנה באמבטיה, קצף על שפתיה, טבועה?
 ויסקר: לא, לא הייתי רוצה.
 חאליס: לא היית רוצה לעשות משהו אלים?
 ויסקר: כן.
- חאליס: בסדר. אנחנו בני-אדם. ככה נכנס חמאס ומצא ארבעה תינוקות תקועים באמבטיה, קצף יוצא להם מהפה. הוא עלה למעלה ומצא את בני הבכור בחדר התפילה עם ראש מפוצץ. הוא היה בחדר, הוא מצא את בני השני עם מעיל מסביב לראש וכודר בראש. הוא מצא את בתי יורדת במדרגות מדממת כולה. היא הייתה מכוסה דם. הוא הלך למרתף. הוא מצא שם את ביבי מכוסה דם. והוא מצא את התינוקת, בכיור, קודם ירו בה ואחר-כך הטביעו אותה. הטביעו אותה לפני אמא שלה. ואת הילד הקטן היכו והיא שמעה את זעקותיו לפני שהם לקחו אותה למעלה. שמעה את הילד הקטן זועק ואת האיש שהכה אותו, לפני שהם הטביעו אותו, כי הוא היה מספיק גדול כדי להרביץ בחזרה. הוא היה בן שלוש. איך זה היה משפיע עליך?
 ויסקר: זה בוודאי היה מעורר זעם ... הייתי בוודאי רוצה לעשות משהו בעניין.

- 17 לאפיזודות בעייתיות ביחס לטרוריסטים אירים בבריטניה, ראו Clutterbuck (1983), pp. 109–123.
לאפיזודות בעייתיות אחרות, ראו Deitch (1999), pp. 244–255.
- 18 בפרנקפורטר אלגמיינה צייטונג נמתחה ביקורת על כלי התקשורת האמריקניים בנוסח: "חאליס העניק ראיונות לטלוויזיה, שנמשכו זמן כה רב עד שהמראיינים אמרו לו: 'אנחנו צריכים להפסיק עכשיו ולעבור לעניין אחר. נתקשר אליך שוב.' הפשע הראשון היה הפשע של הטלוויזיה." (השוו Weiland, 1977, p. 3).
- 19 עדות ב"יום אחד בספטמבר", שהופק על-ידי ארתור כהן, בבימויו של קווין מקדונלד. הסרט זכה בשנת 1999 בפרס האקדמיה לסרט התייעודי הטוב ביותר.
- 20 עזרא דיבר בפורום טרור ותקשורת, החוג לתקשורת, אוניברסיטת חיפה (30 באפריל 1996). הצלם אד קיטינג הואשם בבימוי תצלום של ילד עם רובה צעצוע, שפורסם בניו יורק טיימס, ראו Shaw (2003), p. C1.
- 21 הקוד האתי של התאגדות מנהלי החדשות ברדיו ובטלוויזיה בקנדה, תוקן ב־1986.
<http://www.crtc.gc.ca> <http://www.screen.com/mnet/eng/issues/violence/LEGISLAT/code1.htm>
<http://www.cbsc.ca>
- 22 .CBC Journalistic Standards and Practices (1993) p. 62
כמו כן ראו <http://www.crtc.gc.ca> and <http://www.cbsc.ca>
לדיון נוסף על קודים אתים ברחבי העולם, ראו
<http://www.presscouncils.org/html/frameset.php?page=library2>
- 23 ג'ים וורן, כתב KPHO-TV, בפניקס, אמר: "ההנחה הבסיסית האחת היא שכלי התקשורת יעבדו בשיתוף פעולה הדוק עם השלטונות. אף אחד לא מנסה לעקוף מה שהשלטונות רוצים. אנחנו מסכימים במידה רבה למה שהשלטונות רוצים". השוו (1977) "Crisis cop raps media".
- 24 ג'ורג' גרבנר אמר: "הטרור יכול להצליח רק אם המעשה משודר לקהל שהטרוריסטים רוצים להשפיע על התנהגותו. כלי התקשורת המשדרים את הטרור משתפים פעולה עמו. כך הם נעשים שותפים לדבר עברה ... העיתונות אחראית לכך במישרין. השוו (1977) "Crisis cop raps media".
p. 21
- 25 בעקבות פרשת ההשתלטות החנאפית פרסם נשיא CBS הנחיות לסיקור אירועי טרור. הנחיה חשובה אומרת: "כתבי חדשות צריכים להיות מודעים לכך שהשלטונות המטפלים בטרוריסט זקוקים לתקשורת בטלפון וממילא הם צריכים להשתדל לוודא, כל אימת שניתן, אם השימוש שאנו עורכים בקווים אלה עלול להפריע לשלטונות". השוו (1977) "Crisis cop raps media".
21.

מקורות

- ארגמן ברנע, עמליה. (4 ינואר 1998). "כשהטרור נכנס לסלון", **ידיעות אחרונות**, 24 שעות, עמ' 10.
כהן אלמגור, רפאל. (1999) **גבולות הסובלנות והחירות: תיאוריה ליברלית והמאבק בהנאות**. ירושלים: אקדמון.
- כהן אלמגור, רפאל (עורך). (1999) **סוגיות יסוד בדמוקרטיה הישראלית**. תל אביב: ספרית פועלים.
- כהן אלמגור, רפאל. (2006). "על דיווח אובייקטיבי בתקשורת", בן כספי (עורך), **תקשורת ופוליטיקה**. ירושלים ותל אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד/מכון ון ליר.
- Alexander, Yonah. (1981). The media and terrorism. In David Carlton & Carlo Schaerf (Eds.), *Contemporary terror* (pp. 50-65). London & Basingstoke: Macmillan.

- Altheide, David L. (1982). *Three-in-one news: Network coverage of Iran*. *Journalism Quarterly* 59, pp. 482-486.
- Altheide, David L. (1985). Impact of format and ideology on TV news coverage of Iran. *Journalism Quarterly*, 62(1-2), pp. 346-351.
- Atwater, Tony. (1991). Network evening news coverage of the TWA hostage crisis. In A. Odasuo Alali et al. (Eds.), *Media coverage of terrorism* (pp. 63-72). Newbury Park, CA: Sage.
- Baker, Marilyn, with Brompton, Sally. (1974). *Exclusive! The inside story of Patricia Hearst and the SLA*. New York, NY: Macmillan.
- Bazay, David. (2002, July 23). The ombudsman's comments about the use of the word "terrorist": Office of the Ombudsman *Annual Report 2001-2002*.
- Bell, J. B. (1978, May-June). Terrorist scripts and live-action spectacles. *Columbia Journalism Review*, p. 49.
- Berger, Joseph. (1985, June 17). Gunmen negotiate as hostages urge caution from U.S. *New York Times*, p. 1.
- Binyon, Michael. (1985, June 17). Crack commando squad in position for action. *London Times*, p. 4.
- Blanche, Ed. (1980a, May 8). Iranian Ara gunman faces London hearing. *Associated Press*.
- Blanche, Ed. (1980b, May 14). Iraqi named as mastermind of Iranian Embassy takeover. *Associated Press*.
- Boeyink, David E. (2000). Reporting on political extremists in the United States: The Ku Klux Klan, the Unabomber, and the militias. In Raphael Cohen-Almagor (Ed.), *Liberal democracy and the limits of tolerance: Essays in honor and memory of Yitzhak Rabin* (pp. 215-231). Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
- Brown, William J. (1990). The persuasive appeal of mediated terrorism: The case of the TWA flight 847 hijacking. *Western Journal of Speech Communication*, 54, pp. 219-238.
- Buckley, William Francis. (2004, October 17). Arlington National Cemetery Website. URL: <http://www.arlingtoncemetery.net/wbuckley.htm>
- Canadian Broadcast Standards Council (CBSC). URL: <http://www.cbsc.ca>.
- Canadian Broadcasting Corporation. (1993). *CBC Journalistic Standards and Practices*. CBC: Section IV(A) 9.2.
- Canadian Radio-television and Telecommunications Commission (CRTC). URL: <http://www.crtc.gc.ca>.
- Catton Jr., W. R. (1978). Militants and the media: Partners in terrorism. *Indiana Law Journal*, 53, pp. 703-715.
- Chase, Alston. (2003). *Harvard and the Unabomber: The education of an American terrorist*. New York: Norton.
- Clutterbuck, Richard. (1983). *The media and political violence*. London: Macmillan.
- Cohen-Almagor, Raphael. (1999). Ethical boundaries to media coverage. *Australian Journal of Communication*, 26(2), pp. 11-34.

- Cohen-Almagor, Raphael. (2000). The terrorists' best ally: The Quebec media coverage of the FLQ crisis in October 1970. *Canadian Journal of Communication*, 25(2), pp. 251-284.
- Cohen-Almagor, Raphael. (2005a). Objective reporting in the media: Phantom rather than panacea. In Raphael Cohen-Almagor, *Speech, media, and ethics: The limits of free expression* (chap. 4). Houndmills & New York, NY: Palgrave-Macmillan.
- Cohen-Almagor, Raphael (Ed.). (2005b). *Israeli Democracy at the Crossroads*. London: Routledge.
- Cordes, Bonnie. (1988). When terrorists do the talking: Reflections on terrorist literature. In David C. Rapoport (Ed.), *Inside terrorist organizations* (pp. 150-171). New York, NY: Columbia University Press.
- Corry, John. (1985, June 26). The intrusion of television in the hostage crisis. *New York Times*.
- Cramer, Chris, & Harris, Sim. (1982). *Hostage*. London: John Clare Books.
- Crelinsten, Ronald D. (1988). The internal dynamics of the FLQ during the October Crisis of 1970. In David C. Rapoport (Ed.), *Inside terrorist organizations* (pp. 59-89). New York, NY: Columbia University Press.
- Crelinsten, Ronald D. (1989). Power and meaning: Terrorism as a struggle over access to the communication structure. In Paul Wilkinson & Alasdair M. Stewart (Eds.), *Contemporary research on terrorism* (pp. 419-450). Aberdeen: Aberdeen University Press.
- Crelinsten, Ronald D. (1992). Victims' perspectives. In David L. Paletz & Alex P. Schmid (Eds.), *Terrorism and the media* (pp. 208-238). Newbury Park, CA: Sage.
- Crisis cop raps media. (1977, June). Lt. Frank Bolz interview with Robert Friedman. *More*, 7, pp. 19-21.
- Deitch, Linda N. (1999). Breaking news: Proposing a pooling requirement for media coverage of live hostage situations. *UCLA Law Review*, 47, pp. 243-305.
- Dowling, Ralph E. (1986). Terrorism and the media: A rhetorical genre. *Journal of Communication*, 36(1), pp. 12-24.
- Downie, Leonard, Jr. (1980, May 6). Assault on London embassy frees 19. *Washington Post*, p. A1.
- Duffy, Brian, et al. (1996, April 15). The mad bomber? *US News & World Report*, p. 28.
- Dworkin, Ronald. (1996). Objectivity and truth: You'd better believe it. *Philosophy and Public Affairs*, 25, pp. 87-139.
- Excerpts from Khaalis interviews. (1977, March 11). *New York Times*. p. 12.
- Feaver, Douglas B. (1977, March 11). Church bells peal as over 100 hostages leave headquarters. *Washington Post*, p. A23.
- Friedlander, Robert A. (1982). Iran: The hostage seizure, the media, and international law. In A. H. Miller (Ed.), *Terrorism, the media and the law* (chap. 2). Dobbs Ferry, NY: Transnational.
- Gerbner, G., & Gross, L. (1979). Living with television: The violence profile. In Horace Newcomb (Ed.), *Television: The critical view*. New York, NY: Oxford University Press.

- Gerrits, Robin P.J.M. (1992). Terrorists' perspectives: Memoirs. In David L. Paletz & Alex P. Schmid (Eds.), *Terrorism and the media* (pp. 29-61). Newbury Park, CA: Sage.
- Goldman, Peter. (1977, March 21). The delicate art of handling terrorists. *Newsweek*, pp. 25-27.
- Good Morning America* (1985, June 28).
- Gwertzman, Bernard. (1985, June 16). U.S. said to send commando squad. *New York Times*, p. 1.
- Hanafi Muslim bands seize hostages at 3 sites. (1977, March 10). *Washington Post*, p. A1.
- Hearst, Patricia Campbell, with Moscow, Alvin. (1982). *Patty Hearst: Her own story*. New York, NY: Avon.
- Herbers, John. (1977, March 15). Carter says coverage of sieges is a problem for the news media. *New York Times*, p. 16.
- Hermann, Margaret G., & Hermann, Charles F. (1998). Hostage taking, the presidency, and stress. In Walter Reich (Ed.), *Origins of terrorism: Psychologies, ideologies, theologies, states of mind* (pp. 211-229). Foreword by Walter Laqueur. Washington, DC: Woodrow Wilson Center Press.
- Hernandez, Debra Gersh. (1995, September 23). Entire Unabomber manifesto published by *New York Times*, *Washington Post*. *Editor & Publisher Magazine*, p. 10. URL: <http://www.editorandpublisher.com>
- Horchern, H. J. (1987). Terrorism in Germany: 1985. In Paul Wilkinson & Alasdair M. Stewart (Eds.), *Contemporary research on terrorism* (pp. 141-163). Aberdeen: Aberdeen University Press.
- Jackson, Geoffrey. (1990, Winter). Terrorism and the news media. *Terrorism & Political Violence*, 2(4), pp. 521-528.
- Jenkins, Brian. (1975). *International terrorism: A new mode of conflict*. Los Angeles, CA: Crescent Publications.
- Kempster, Norman, & Irwin, Don. (1985, June 15). Reagan warning: Hijackers, beware. *Los Angeles Times*.
- Klaidman, Stephen. (1985, June 27). TV's collusive role. *New York Times*, p. A23.
- Kovaleski, Serge F., & Thomas, Pierre. (1996, June 14). Had substantial evidence before arresting Kaczynski. *Washington Post*, p. A2.
- Kurtz, Howard. (1995, September 19). Unabomber manuscript is published. *Washington Post*, p. A1.
- Lang, John S., et al. (1977, March 10). Beheadings threatened. *New York Post*, p. 2.
- Laqueur, Walter. (1976, March). *The futility of terrorism*. Harper's.
- Laqueur, Walter. (1977). *Terrorism*. London: Weidenfeld & Nicholson.
- Laqueur, Walter. (1987). *The age of terrorism*. Boston, MA: Little, Brown & Co.
- Larson, James F. (1986, Autumn). Television and U.S. foreign policy: The case of the Iran hostage crisis. *Journal of Communication*, 36(4), pp. 108-127.
- Lavelle, Marianne. (1997, November 17). Defending the Unabomber. *US News & World Report*, p. 18.
- Martin, David C., & Walcott, John. (1988). *Best laid plans: The inside story of America war against terrorism*. New York, NY: Harper & Row.

- McFadden, Robert D. (1996, May 26). From a child of promise to the Unabom suspect. *New York Times*, p. 1.
- Meeske, Milan D., & Javaheri, Mohamad Hamid. (1982). Network television coverage of the Iranian hostage crisis. *Journalism Quarterly*, 59, pp. 641-645.
- Meyer, Eugene, & Becker, Elizabeth. (1977, March 10). Hanafis' house: An armed camp. *Washington Post*, p. A1.
- Nacos, Brigitte L. (2002). *Mass-mediated terrorism*. Oxford: Rowman & Littlefield.
- Ottaway, David B. (1985, June 20). Early swap of hostages went awry. *Washington Post*, p. A1.
- Pentagon bars reports on U.S. deployments. (1985, June 18). *New York Times*.
- Picard, Robert G. (1991). News coverage as the contagion of terrorism, in A. Odasuo Alali & Kenoye Kelvin Eke (Eds.), *Media coverage of terrorism* (pp. 49-62). Newbury Park, CA: Sage.
- Randolph, Eleanor. (1985, June 23). Coverage of hijacking raises question of who's exploiting whom. *Washington Post*, p. A20.
- Rapoport, David C. (1988). The international world as some terrorists have seen it: A look at a century of memoirs. In David C. Rapoport (Ed.), *Inside terrorist organizations* (pp. 32-58). New York, NY: Columbia University Press.
- Raynor, Thomas. (1987). *Terrorism: Past, present, future*. New York: Franklin Watts.
- Reese, Stephen D. (1990). The news paradigm and the ideology of objectivity: A socialist at the *Wall Street Journal*. *Critical Studies in Mass Communication*, 7, pp. 390-409.
- Rescue 'made us proud to be British.' (1980, May 7). *Associated Press*.
- Reston, James. (1997, March 11). Terrorists and the press. *New York Times*, p. 17.
- Robinson, Max. (1977, March 12). A compassion that was too long denied. *Washington Post*, p. A19.
- Rubin, Jeffrey Z., & Friedland, Nehemia. (1986, March). Theater of terror. *Psychology Today*, p. 24.
- Scanlon, Joseph. (2001, June). The politics of hostage rescue: Is violence a route to political success? *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 9(2), pp. 88-97.
- Schlesinger, Philip. (1981a, Spring). Terrorism, the media, and the liberal-democratic state: A critique of orthodoxy. *Social Research*, 48, pp. 74-99.
- Schlesinger, Philip. (1981b, Winter). Princes Gate, 1980: The media politics of siege management. *Screen Education*, pp. 29-54.
- Schmid, Alex P. (1989, October). Terrorism and the media: The ethics of publicity. *Terrorism & Political Violence*, 1(4), pp. 539-565.
- Schmid, Alex P. (1992). Editors' perspectives. In David L. Paletz & Alex P Schmid (Eds.), *Terrorism and the media* (pp. 111-136). Newbury Park, CA: Sage.
- Sehm, Alex P., & de Graaf, Janny. (1982). *Violence as communication: Insurgent terrorism and the western news media*. London & Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Seib, Charles B. (1977, March 18). The Hanafi episode: A media event. *Washington Post*, p. A27.
- Shales, Tom. (1977, March 11). The crisis and the media. *Washington Post*, p. B 1.
- Shales, Tom. (1985a, June 29). On the air. *Washington Post*, p. G1.

- Shales, Tom. (1985b, June 29). TV'S great hostage fest. *Washington Post*, p. G1.
- Shales, Tom, & Carmody, John. (1997, March 10). A media race to the air with a life and death story. *Washington Post*, p. B 1.
- Shales, Tom, & Ringle, Ken. (1977, March 12). Weighing the media's coverage at the close of the crisis. *Washington Post*, p. B 1.
- Shaw, David. (2003, December 23). A year of media missteps in rewind. *Baltimore Sun*, p. C1.
- Shultz, George. (1986). The challenge to the democracies. In Benjamin Netanyahu (Ed.), *Terrorism: How the West can win* (pp. 16-24). New York, NY: Farrar, Straus, Giroux.
- Sick, Gary. (1998). Taking vows: The domestication of policy-making in hostage incidents. In Walter Reich (Ed.), *Origins of terrorism: Psychologies, ideologies, theologies, states of mind* (pp. 230-246). Foreword by Walter Laqueur. Washington, DC: Woodrow Wilson Center Press.
- Simmons, Brian K. (1991). U.S. newsmagazines' labeling of terrorists. In A. Odasuo Alali & Kenoye Kelvin Eke (Eds.), *Media coverage of terrorism* (pp. 23-29). Newbury Park, CA: Sage.
- Six days of waiting, then executions and an assault. (1980, May 6). *Associated Press*.
- Smith, Anthony. (1972, Summer). Television coverage of Northern Ireland. *Index on Censorship*, 1(2), pp. 15-32.
- Stohl, Michael. (1988). Demystifying terrorism: The myths and realities of contemporary political terrorism. In Michael Stohl (Ed.), *The politics of terrorism* (pp. 1-28). New York, NY & Basel: Marcel Dekker.
- Tell them payday is here . . . No more games. (1977, March 10). *Washington Post*.
- Tusa, John. (1990, Winter). The problems of freedom and responsibility in broadcasting. *Terrorism & Political Violence*, 2(4), pp. 544-553.
- Weimann, Gabriel. (1985). Terrorists or freedom fighters'? Labeling terrorism in the Israeli press. *Political Communication & Persuasion*, 2, pp. 433-445.
- Weimann, Gabriel. (1987, Winter). Media events: The case of international terrorism. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 31(1), pp.21-39.
- Weimann, Gabriel, & Winn, Conrad. (1994). *The theater of terror*. New York, NY: Longman.
- Weisman, John. (1978, August 26). When hostages' lives are at stake... Should a TV reporter push or pull back? *TV Guide*, p. 5.
- Whitaker, Joseph D. (1977, March 11). Khaalis' Wife: 'He's going to get murderers. You would call it. . . retribution.' *Washington Post*, p. A1.
- Wieland, Leo. (1977, March 12). Washingtons Schwarze sind beschaemt und zornig. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, p. 3.
- Yuste, Juan G. (1977, March 12). La negociacion puso final drama de Washington. *El Pais*. p.5.

פרסומי מכון הרצוג לתקשורת, חברה ופוליטיקה

מדד אמון הציבור בתקשורת

- תפיסות הציבור את התקשורת הישראלית
דו"ח מס' 1 – מרץ 2003
- אמון הציבור לעומת אמון העיתונאים בתקשורת הישראלית
דו"ח מס' 2 – ינואר 2004
- עמדות הציבור כלפי סיקור הסכסוך הישראלי-פלסטיני
דו"ח מס' 3 – מאי 2004
- צריכת חדשות באתרי האינטרנט
דו"ח מס' 4 – פברואר 2005
- הסיקור התקשורתי של מערכת הבחירות לכנסת ה-17
דו"ח מס' 5 – מרץ 2006
- עמדות הציבור לגבי הסיקור התקשורתי של בריאות מנהיגים ולגבי אשפוזו של ראש הממשלה שרון
דו"ח מס' 6 – אפריל 2006

סדרת אגרתא

- התקשורת הישראלית והירדנית:
האם השלום שינה את דימוי ה"אחר"?
פרופ' גדי וולפספלד, רמי חורי, ד"ר יורם פרי
ספטמבר 2003
- סיקור תקשורתי של בחירות בישראל:
חשבון נפש של מחקרי ארבע מערכות בחירות
פרופ' גבי וימן, ד"ר תמיר שפר
פברואר 2004
- אשליית הבחירה הדמוקרטית:
כיצד משיגות תכניות המציאות את שיתוף הפעולה של הצופים
ד"ר מוטי נייגר, אבישי יוסמן
דצמבר 2005
- דמוקרטיה, תקשורת ופוליטיקה בבית המשפט העליון:
גבולות חופש הביטוי של פלסטינים בישראל בתקופת האינתיפאדה השנייה
ד"ר יובל קרניאל
פברואר 2006

סדרת התקשורת המגזרית

- "חטיבה אנושית אחת, עם ישראל אחד":
על כינון זהויות קיבוציות במכתבים למערכת "הארץ"
ד"ר עמית קמה
מרץ 2005
- שימושי תקשורת כאסטרטגיית השתלבות:
המקרה של מהגרים מחבר העמים בישראל
ד"ר נלי אליאס
ספטמבר 2005
- "רבות רעו"ת צדיק":
קווים לתולדות העיתונות החרדית בישראל, למאפייניה ולהתפתחותה
ד"ר קימי קפלן
ינואר 2006
- הציבור הדתי-לאומי והתקשורת:
יחסי אהבה-שנאה
אינס גבל
מאי 2006

פרסומים מיוחדים

- "אין עם מי לדבר": מבט ביקורתי על הקשר פוליטיקה-תקשורת
עורך: יחזקאל רחמים
יולי 2005